

Briuselis, 2023 07 05
COM(2023) 800 final

**KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS
EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ
KOMITETUI**

2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita

Teisinės valstybės padėtis Europos Sąjungoje

{SWD(2023) 801 final} - {SWD(2023) 802 final} - {SWD(2023) 803 final} -
{SWD(2023) 804 final} - {SWD(2023) 805 final} - {SWD(2023) 806 final} -
{SWD(2023) 807 final} - {SWD(2023) 808 final} - {SWD(2023) 809 final} -
{SWD(2023) 810 final} - {SWD(2023) 811 final} - {SWD(2023) 812 final} -
{SWD(2023) 813 final} - {SWD(2023) 814 final} - {SWD(2023) 815 final} -
{SWD(2023) 816 final} - {SWD(2023) 817 final} - {SWD(2023) 818 final} -
{SWD(2023) 819 final} - {SWD(2023) 820 final} - {SWD(2023) 821 final} -
{SWD(2023) 822 final} - {SWD(2023) 823 final} - {SWD(2023) 824 final} -
{SWD(2023) 825 final} - {SWD(2023) 826 final} - {SWD(2023) 827 final}

1. ĮVADAS

Teisinė valstybė kartu su demokratija ir pagrindinėmis teisėmis yra pagrindinės Sąjungos vertybės. Ši visų valstybių narių puoselėjama vertybė yra Sąjungos tapatybės pagrindas ir labai svarbus Europos politinio stabilumo ir ekonominės gerovės veiksnys. Pastaraisiais metais ES ir jos valstybėms narėms teko atlaikyti atsparumo išbandymą, nes šios pagrindinės vertybės buvo puolamos visame pasaulyje. Rusijos agresijos karas prieš Ukrainą tragiškai primena, kad šios vertybės niekada negali būti laikomos savaime suprantamu dalyku. Siekiant apginti šias vertybes ir apsaugoti Europos visuomenę kintančių iššūkių akivaizdoje, reikia nuolat imtis aktyvių veiksmų.

Kiekvienais metais prie tvirtos ir sveikos Europos demokratijos prisidedama teisinės valstybės principo taikymo ciklu. **Metinėje teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje apžvelgiama teisinės valstybės padėtis kiekvienoje valstybėje narėje ir visoje ES, nustatomi kylantys iššūkiai bei užkertamas jiems kelias ir remiamos teisinės valstybės reformos.** Ataskaita ir toliau grindžiama skaidria ir objektyvia metodika, kuria atsižvelgiama į konkrečias nacionalines aplinkybes bei tradicijas ir užtikrinamas vienodas požiūris į visas valstybes nares. Nuo pat pradžios 2020 m. metinis ataskaitų teikimo ciklas buvo valstybių narių konstruktyvių diskusijų ir turiningo keitimosi geriausios praktikos pavyzdžiais tiek politiniu, tiek techniniu lygmenimis Europos Parlamente ir nacionaliniuose parlamentuose pagrindas. Jis atliko labai svarbų vaidmenį stengiantis praktiškai propaguoti ir saugoti teisinę valstybę.

Kaip ir ankstesniais metais, 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje teisinės valstybės raida valstybėse narėse nagrinėjama pagal keturis ramsčius: **teisingumo, kovos su korupcija, žiniasklaidos laisvės bei pliuralizmo ir platesnių institucinių klausimų, susijusių su stabdžių ir atsvarų sistema.** Diskusijos Taryboje dėl 2022 m. ataskaitos buvo teigiamos ir konstruktyvios: valstybės narės palankiai įvertino ataskaitos išvadas ir rekomendacijas. Tai rodo ir valstybių narių pastangos įgyvendinti rekomendacijas. Dėl beveik 65 proc. pernai valstybėms narėms pateiktų konkrečių rekomendacijų jau imtasi veiksmų. Tai atspindi teigiamą tendenciją, nors reiktų pripažinti, kad tam tikrų teisinės valstybės srities reformų rezultatų teks palaukti ilgiau¹.

Pasitikėjimą Europos Sąjunga lemia taisyklėmis grindžiama tvarka, todėl pastaraisiais metais buvo parengtas platesnis priemonių teisinės valstybės principo laikymuisi užtikrinti rinkinys. Teisinės valstybės aspektu reikšmingos ir pažeidimų nagrinėjimo procedūros, ir instituciniai mechanizmai, pvz., pagal 7 straipsnį vykdomos procedūros, ir politikos priemonės, kaip antai Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė. Kai teisinės valstybės principų pažeidimai kenkia ar, labai tikėtina, kenks patikimam Sąjungos finansų valdymui ar jos finansiniams interesams, ES biudžetas saugomas tiksline priemone – bendru sąlygų režimu². Šiomis priemonėmis siekiama užtikrinti, kad visiems ES gyventojams ir įmonėms teisinė valstybė būtų ne tik principas, bet ir apčiuopiama realybė.

Teisinė valstybė ir taisyklėmis grindžiama tarptautinė tvarka yra labai svarbi apsaugos nuo autoritarinių režimų plitimo ir tarptautinės teisės pažeidimų priemonė. Todėl teisinės valstybės principo laikymasis kartu su demokratinių struktūrų stiprinimu ir žmogaus teisių apsauga yra ES išorės veiksmų pamatas. Tai labai svarbu Europos Sąjungai bendradarbiaujant su šalimis kandidatėmis ir potencialiomis šalimis kandidatėmis per plėtros procesą, dirbant su

---

¹ Nustatyta, kad įgyvendinant daugiau kaip ketvirtadalį rekomendacijų padaryta didelė pažanga arba jos visiškai įgyvendintos, o įgyvendinant apie 40 proc. rekomendacijų padaryta tam tikra pažanga. Pažangos įgyvendinant likusias rekomendacijas nepadaryta.

² 2020 m. gruodžio 16 d. Reglamentas (ES, Euratomas) 2020/2092 (OL L 433 I, 2020 12 22).

kaimyninėmis šalimis partnerėmis ir platesniame kontekste – bendradarbiaujant su šalimis visame pasaulyje.

2. PAGRINDINIAI TEISINĖS VALSTYBĖS PRINCIPŲ TAIKYMO VALSTYBĖSE NARĖSE ASPEKTAI

Kaip ir ankstesniais metais, šioje ataskaitoje pateikiamos svarbios bendros temos ir tendencijos, konkretūs iššūkiai ir teigiami pokyčiai. Pateikti šias tendencijas atspindintys pavyzdžiai grindžiami vertinimais, išdėstomais neatskiriama šios ataskaitos dalyje – 27 šalių skyriuose, kur išsamiai aprašomos kiekvienos valstybės narės kontekstas³. Ataskaitoje taip pat pateikiamos valstybėms narėms skirtos konkrečios rekomendacijos⁴ ir apžvelgiama pernai paskelbtų konkrečių rekomendacijų įgyvendinimo pažanga⁵. Informacija pateikiama pagal keturis pagrindinius ramsčius:

- valstybių narių **teisingumo sistemas** – čia daugiausia dėmesio skiriama jų nepriklausomumui, kokybei ir veiksmingumui. Tai – pagrindiniai parametrai, užtikrinantys veiksmingą ES teisės taikymą ir vykdymą ir teisinės valstybės principo laikymąsi. Gerai veikiančios ir visiškai nepriklausomos teisingumo sistemos yra itin svarbios siekiant užtikrinti, kad teisingumas tarnautų piliečiams ir įmonėms. Jos taip pat labai svarbios teisminiam bendradarbiavimui visoje ES, taip pat bendrosios rinkos veikimui ir visos ES teisei tvarkai;
- **kovos su korupcija sistemas** – čia daugiausia dėmesio skiriama nacionalinės kovos su korupcija politikos veiksmingumui ir vertinamos įvairios pagrindinės sritys, kuriose valstybės narės imasi veiksmų, kad užkirstų kelią korupcijai ir su ja kovotų. Veiksmingi kovos su korupcija veiksmai, skaidrumas ir sąžiningumas padeda užtikrinti valstybės valdžios stiprumą bei patikimumą ir yra būtini piliečių ir verslo pasitikėjimui valdžios institucijomis;
- **žiniasklaidos laisvę ir pliuralizmą** – čia daugiausia dėmesio skiriama pagrindinėms sritims, įskaitant žiniasklaidos reguliavimo institucijų nepriklausomumą, žiniasklaidos nuosavybės skaidrumą ir koncentraciją, skaidrumą ir sąžiningumą skirstant valstybinę reklamą, žurnalistų saugą ir galimybę susipažinti su informacija ir visuomeninės žiniasklaidos valdymą. Tai labai svarbu tam, kaip žiniasklaida atlieka savo vaidmenį sveikoje demokratijoje;
- **institucinius klausimus, susijusius su stabdžių ir atsvarų sistema** – čia daugiausia dėmesio skiriama sritims, kurios yra itin svarbios teisei valstybei, pavyzdžiui, nacionalinio teisėkūros proceso kokybei ir įtraukumui, konstitucinių teismų ir nepriklausomų institucijų,

---

³ Šalių skyriai paskelbti [čia](#).

⁴ Rekomendacijos nurodytos šios ataskaitos išnašose, išvardytos priede tokia pačia tvarka, kaip ramsčiai šalių skyriuose, ir įtrauktos į atskirų šalių skyrius.

⁵ Į šalių skyrius įtrauktais vertinimais neužbėgama už akių jokiems būsimiems vertinimams pagal 2021 m. vasario 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2021/241, kuriuo nustatoma ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė, 24 straipsnį arba 2021 m. birželio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2021/1060, kuriuo nustatomos bendros Europos regioninės plėtros fondo, „Europos socialinio fondo +“, Sanglaudos fondo, Teisingos pertvarkos fondo ir Europos jūrų reikalų, žvejybos ir akvakultūros fondo nuostatos ir šių fondų bei Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo, Vidaus saugumo fondo ir Sienų valdymo ir vizų finansinės paramos priemonės finansinės taisyklės, 15 straipsnį.

tokių kaip ombudsmenas, lygybės įstaigos⁶ ir nacionalinės žmogaus teisių institucijos, vaidmeniui ir pilietinės visuomenės organizacijų vaidmeniui saugant teisinę valstybę.

Teisinės valstybės principo taikymo ataskaitos metodika ir rekomendacijos

Šalių skyriuose pateikiamas vertinimas parengtas atsižvelgiant į ankstesnių teisinės valstybės principo taikymo ataskaitų aprėptį ir metodiką⁷. Šalių skyriai grindžiami Komisijos savarankiškai atliktu kokybiniu vertinimu, kuriame daugiausia dėmesio skiriama nuo 2022 m. liepos mėn. įvykusių reikšmingų pokyčių apibendrinimui ir pristatomi nustatyti valstybių narių trūkumai ir privalumai. Kiekvienos šalies skyriuje pateikiama analizė sutelkiama, visų pirma, į sritis, kur įvyko didelių pokyčių arba kur, kaip nustatyta ankstesnėje ataskaitoje, kilo didelių iššūkių, bet jie ataskaitiniu laikotarpiu nebuvo įveikti.

Analizėje taip pat pateikiamas kokybinis valstybių narių pažangos įgyvendinant 2022 m. rekomendacijas vertinimas. Rekomendacijų įgyvendinimo pažanga grindžiama kokybiniu pokyčių nuo 2022 m. liepos mėn. vertinimu ir atsižvelgiama į bendrą kontekstą valstybėse narėse. Priklausomai nuo pažangos, padarytos pagal įvairias kiekvienos rekomendacijos dalis, Komisija kiekvienu atveju išvada dėl pažangos apibūdino taip: jokios pažangos, tam tikra pažanga, didelė pažanga ir visiškai įgyvendinta⁸.

2023 m. rekomendacijų tikslas tebėra, palaikant nuolatinį dialogą su valstybėmis narėmis, teikti joms pagalbą ir remti jų pastangas tęsti reformas ir nustatyti, kur dėl pastarojo meto pokyčių ar reformų gali reikėti imtis patobulinimų ar tolesnių veiksmų⁹.

Ši ataskaita parengta glaudžiai bendradarbiaujant su valstybėmis narėmis ir remiantis įvairiais nacionaliniais, tarptautiniais ir kitais šaltiniais¹⁰. Visos valstybės narės buvo pakviestos dalyvauti procese, pateikti informaciją raštu¹¹ ir dalyvauti vizituose į jas. Šie vizitai į šalis suteikė galimybę pasikeisti informacija apie tolesnius veiksmus, susijusius su 2022 m. ataskaitoje pateiktomis rekomendacijomis, ir apie visus kitus svarbius pokyčius¹². Be to, Komisija politiniu lygmeniu aptarė ataskaitą su nacionalinėmis valdžios institucijomis ir vyriausybėmis, taip pat su nacionalinių parlamentų atstovais. Iš tikslinių konsultacijų su suinteresuotaisiais subjektais taip pat gauta vertingų visa apimančių ir su konkrečiomis šalimis susijusių pastabų¹³. Europos Taryba taip pat pateikė savo neseniai priimtų nuomonių

⁶ 2022 m. gruodžio mėn. Komisija pasiūlė priemonių, kuriomis siekiama stiprinti lygybės institucijų funkcijas ir nepriklausomumą.

⁷ Metodika paskelbta [čia](#).

⁸ Į šių metų ataskaitą paprastai įtraukiamos 2022 m. rekomendacijos, prireikus pritaikytos, kai valstybių narių veiksmais nepadaryta jokios pažangos arba ypač kai padaryta tik tam tikra pažanga.

⁹ Principai, kuriais remiantis parengtos rekomendacijos, yra tokie patys, kaip ir pernai. Žr. COM(2022) 500 *final* (p. 3–4) ir teisinės valstybės principo taikymo ataskaitos metodiką. Rekomendacijos nedaro poveikio jokiai procedūrai, kurią Komisija gali pradėti pagal kitas teises priemones, pavyzdžiui, pažeidimo nagrinėjimo procedūras arba Bendrųjų sąlygų reglamentą.

¹⁰ Šiai ataskaitai parengti naudoti šaltiniai yra, be kita ko, iš valstybių narių gauta rašytinė informacija, per tikslines konsultacijas su suinteresuotaisiais subjektais gauta informacija, tarptautinių organizacijų parengta informacija arba per vizitus į šalis iš nacionalinių valdžios institucijų ir suinteresuotųjų subjektų gauta informacija. Šiais šaltiniais grindžiamas Komisijos vertinimas, bet jie patys savaime jos pozicijos neatspindi. Už išvadas atsako pati Komisija.

¹¹ Žr. [čia](#).

¹² Valstybių narių atsakymai. Informacija apie vizitus į šalis pateikiama šalių skyriuose. Per šiuos internetinius vizitus į šalis Komisija bendravo su valstybių narių nacionalinėmis valdžios institucijomis, įskaitant teismines ir nepriklausomas valdžios institucijas ir teisėsaugos institucijas, taip pat su kitais suinteresuotaisiais subjektais, pavyzdžiui, žurnalistų asociacijomis ir pilietine visuomene.

¹³ Žr. [čia](#).

ir ataskaitų dėl ES valstybių narių apžvalgą¹⁴. Prieš priimant šią ataskaitą valstybėms narėms buvo suteikta galimybė savo šalies skyriuje pateikti naujausią faktinę informaciją.

2.1. Teisingumo sistemos

Gerai veikiančios ir visiškai nepriklausomos teisingumo sistemos yra itin svarbios siekiant užtikrinti, kad teisingumas tarnautų piliečiams ir įmonėms. Jos taip pat labai svarbios pasitikėjimui tarpvalstybiniais veiksmais ir teisminiam bendradarbiavimui Europos Sąjungoje, taip pat jos bendrosios rinkos veikimui ir visos ES teisei tvarkai¹⁵.

Veiksmingos teisingumo sistemos yra labai svarbios, kad ES teisės būtų taikoma ir vykdoma, o teisinės valstybės principo būtų laikomasi. Teisminių institucijų nepriklausomumas – tai reikalavimas, kylantis iš Europos Sąjungos sutarties (toliau – ES sutartis) 19 straipsnyje nurodyto veiksmingos teisminės apsaugos principo ir ES pagrindinių teisių chartijos 47 straipsniu įtvirtintos teisės į veiksmingą teisinę gynybą teisme. Nepriklausomi teisėjai ir teismai garantuoja teismo proceso teisingumą ir asmenų teisių apsaugą. Jie taip pat labai svarbūs siekiant apsaugoti ES sutarties 2 straipsnyje nustatytas vertybes¹⁶.

Reformuodamos savo teisingumo sistemas, valstybės narės privalo visapusiškai laikytis ES teisėje ir ES Teisingumo Teismo (ESTT) jurisprudencijoje nustatytų reikalavimų¹⁷. Taip pat svarbu, kad, rengdamos reformas, valstybės narės atsižvelgtų į Europos standartus. Remti ir puoselėti teisinę valstybę taip pat padeda Europos teisminiai tinklai ir asociacijos¹⁸, nes jie toliau plėtoja su teisminėmis profesijomis ir teisine valstybe susijusius Europos standartus ir svariai prisideda prie teisinės valstybės principo taikymo ataskaitos rengimo.

Nepriklausomumo suvokimas

Kaip nurodyta 2023 m. ES teisingumo rezultatų suvestinėje, 2023 m. atliktos „Eurobarometro“ apklausos rodo, kad, palyginti su 2022 m¹⁹, 12-oje valstybių narių, plačiosios visuomenės suvokimu, nepriklausomumas padidėjo. Tačiau iš apklausų matyti, kad 13-oje valstybių narių, įmonių suvokimu, teismų nepriklausomumas sumažėjo. [Suomijoje](#), [Danijoje](#), [Austrijoje](#), [Vokietijoje](#) ir [Liuksemburge](#) plačiosios visuomenės suvokiamo nepriklausomumo lygis tebėra ypač aukštas (didesnis kaip 75 proc.), o [Lenkijoje](#) ir [Kroatijoje](#) – labai žemas (mažesnis nei 30 proc.).

Teismų tarybos ir teisėjų skyrimo bei atleidimo procedūros, kaip pagrindinės teismų nepriklausomumo apsaugos priemonės

Daugelis valstybių narių toliau vykdė reformas, susijusias su pagrindiniais jų teisingumo sistemos elementais, pavyzdžiui, teisėjų skyrimo ir atleidimo procedūromis arba teismų tarybomis. Svarbu, kad, remiantis ESTT nustatytais principais, tokios reformos užtikrintų teismų nepriklausomumą.

¹⁴ [2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Europos Tarybos indėlis | Europos Komisija \(europa.eu\).](#)

¹⁵ 2023 m. ES teisingumo rezultatų suvestinėje pateikiama nacionalinių teisingumo sistemų lyginamoji analizė.

¹⁶ 2023 m. birželio 5 d. ESTT sprendimas *Komisija / Lenkija*, C-204/21, ECLI:EU:C:2023:442, 64–74 punktai.

¹⁷ 4 skirsnyje pateikta nuoroda į pagrindinius ESTT sprendimus, priimtus nuo paskutinės ataskaitos priėmimo.

¹⁸ Pavyzdžiui, Europos teismų tarybų tinklas, Europos Sąjungos aukščiausiųjų teismų pirmininkų tinklas, Europos Sąjungos valstybės tarybų ir aukščiausiųjų administracinių teismų asociacija ir Europos advokatūrų ir teisininkų draugijų taryba.

¹⁹ 2023 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 49 ir 51 diagramos.

Kaip pripažįstama ESTT jurisprudencijoje, teismų tarybos, jei jos įsteigtos, yra svarbios teismų nepriklausomumo apsaugos priemonės²⁰. Jos gali veikti kaip buferis tarp teisminės ir kitų valdžios šakų sprendžiant tokius klausimus, kaip teisėjų ar magistratų skyrimas ir karjera, taip pat teisingumo sistemos valdymas. Europos Taryba parengė labai svarbius Europos standartus, kaip teismų tarybos turėtų būti steigiamos, kad būtų kuo geriau apsaugotas jų nepriklausomumas, įskaitant su jų sudėtimi susijusius standartus²¹. Be to, teismų taryboms reikia pakankamai išteklių, kad jos galėtų veikti veiksmingai ir vykdyti savo įgaliojimus, ir jos turi gebėti savarankiškai valdyti savo biudžetą.

Atsižvelgiant į 2022 m. ataskaitos rekomendacijas, vienose valstybėse narėse buvo užbaigtos teisėkūros pastangos stiprinti teismų tarybų nepriklausomumą ir veiksmingumą. Kitose dar vyksta diskusijos. [Liuksemburge](#) priimtose dvi svarbios reformos: konstitucinė reforma, kuria sukuriamas Nacionalinė teisingumo taryba, ir teisėkūros reforma, kuria Nacionalinės teisingumo tarybos sudėtis suderinama su Europos standartais ir nustatomas magistratų statusas. Šiuo metu [Nyderlanduose](#) daugiau nei pusė Teismų tarybos narių yra teisėjai. [Vengrijoje](#) priimtu nauju įstatymu sustiprinamas Nacionalinės teismų tarybos vaidmuo, leidžiant jai veiksmingai atsvirti Nacionalinio teismų biuro pirmininko įgaliojimus, be kita ko, užtikrinant, kad jos nuomonės tam tikrais svarbiais klausimais būtų privalomos. [Portugalijoje](#) buvo baigtas rengti naujas Aukštosios administracinių ir mokesčių teismų tarybos teisinis pagrindas, kuriuo nustatomas administracinis ir finansinis jos savarankiškumas. [Italijoje](#) jau pradėtos taikyti tiesiogiai galiojančios Aukštosios teismų tarybos reformos nuostatos; šiuo metu vertinamas visas jų poveikio Tarybos darbui mastas. [Švedijoje](#) įsteigtas Tyrimo komitetas baigė savo darbą ir rekomendavo priemonių teisminių institucijų nepriklausomumui stiprinti, be kita ko, įsteigti naują nuo vyriausybės labiau nepriklausomą Teismų administravimo agentūrą. [Suomijoje](#) anksčiau įsteigta Nacionalinė teismų administracija tęsė savo darbą ir plėtojo naujas iniciatyvas, skirtas teismams toliau remti.

Kitose valstybėse narėse dar neišspręsti susirūpinimą tebekeliantys su teismų tarybomis susiję klausimai. [Slovakijoje](#) neišspręstas nepakankamų apsaugos priemonių, susijusių su vykdomosios valdžios ir parlamento paskirtų teismų tarybų narių atleidimu, klausimas. [Bulgarijoje](#) susirūpinimą tebekelia Aukščiausiosios teismų tarybos sudėtis. Didelį susirūpinimą kelia [Ispanijos](#) teismų tarybos padėtis, nes, pirma, nepaisant skubos, jos įgaliojimai nebuvo pratęsti ir, antra, nesiimta jokių veiksmų jos narių teisėjų skyrimo procedūrai koreguoti. Tai, kad jos įgaliojimai nebuvo pratęsti, turi įtakos skyrimui į Aukščiausiąjį Teismą ir visai teisingumo sistemai. [Kipre](#) po neseniai atliktos teisėjų skyrimo reformos, kuria siekta sustiprinti Aukščiausiosios teismų tarybos demokratinį teisėtumą, Tarybos sudėtis buvo išplėsta: įtraukti nariai, kurie nėra teisėjai, nors kol kas kolegų pasirinkti teisėjai jos veikloje plačiau nedalyvauja, nes teisminį komponentą vis dar sudaro tik Aukščiausiojo Teismo teisėjai. [Lenkijoje](#) vis dar neišspręstos rimtos su Nacionaline teismų taryba susijusios problemos, nes yra pagrįstų abejonių dėl jos nepriklausomumo²².

Viena iš pagrindinių teisėjų nepriklausomumo apsaugos priemonių yra taikomas teisėjų skyrimo ir atleidimo metodas, galintis turėti įtakos tam, kaip visuomenė vertina

---

²⁰ ESTT pripažino, kad kai teismų taryba dalyvauja skyrimo procese, kuriame dalyvauja politiniai organai, ji gali prisidėti prie didesnio to proceso objektyvumo, apribodama politinių organų laisvę naudotis savo įgaliojimais, su sąlyga, kad tokia taryba yra pakankamai nepriklausoma nuo vykdomosios ir įstatymų leidžiamosios valdžios ir nuo organo, kuriam ji teikia nuomonę. Žr., pvz., 2021 m. kovo 2 d. Sprendimo *AB ir kt. (Aukščiausiojo Teismo teisėjų skyrimas – skundai)*, C-824/18, 123–125 punktus ir juose nurodytą jurisprudenciją.

²¹ Žr. visų pirma Europos Tarybos rekomendaciją CM/Rec(2010) 12.

²² Rekomendacijos susijusios su BG, ES ir SK.

nepriklausomumo lygį. Kaip konstatavo ESTT, siekiant užtikrinti teismų nepriklausomumą, sprendimų dėl teisėjų skyrimo materialinės sąlygos ir procedūrinės taisyklės turi būti pakankamos, kad negalėtų kilti jokių pagrįstų abejonių dėl to, ar šiems teisėjams nedaro įtakos išorės veiksniai, taip pat abejonių dėl tų teisėjų neutralumo²³.

Nuo paskutinės ataskaitos kelios valstybės narės pagerino teisėjų skyrimo procedūras ir aukščiausiųjų teismų veikimą, be kita ko, atsižvelgdamos į 2022 m. rekomendacijas. [Suomijos](#) teisingumo ministerijos darbo grupė pasiūlė konstitucines pataisas, kuriomis siekiama didinti teismų nepriklausomumą, be kita ko, reformuoti teisinio išsilavinimo neturinčių teisėjų skyrimo tvarką ir nustatyti maksimalų Aukščiausiojo Teismo teisėjų skaičių bei privalomą teisėjų pensinį amžių. [Austrijoje](#) buvo priimtas įstatymas, numatantis teismų dalyvavimą skiriant Aukščiausiojo Teismo pirmininką ir jo pavaduotoją, tačiau nepakankamas teismų dalyvavimas skiriant administracinių teismų pirmininkus ir toliau kelia susirūpinimą. [Slovėnijoje](#) naujomis reformomis numatoma perduoti parlamento įgaliojimus skirti teisėjus prezidentui ir Teismų tarybai, tačiau teismų nepriklausomumo apsaugos priemonių trūkumas kelia nerimą. [Kipre](#) priimta nauja Aukščiausiojo Konstitucinio Teismo ir Aukščiausiojo Teismo teisėjų skyrimo sistema yra teigiamas žingsnis siekiant įtraukti teismus, laikantis Europos standartų. Pastarojo meto pokyčiai [Švedijoje](#) paskatino platesnę visuomenės diskusiją apie teisinio išsilavinimo neturinčių teisėjų skyrimo sistemą – teisėjai skiriami per politines partijas, todėl kyla susirūpinimas dėl jų nepriklausomumo užtikrinimo. Tikimasi, kad [Vengrijoje](#) nemotyvuotų sprendimų dėl teisėjų karjeros rizika bus apribota nauju įstatymu, kuriuo užtikrinama, kad Nacionalinė teismų taryba pateiktų privalomą nuomonę. Naujais įstatymais išspręstos kelios problemos, susijusios su Aukščiausiojo Teismo (vengr. *Kúria*) veikimu, be kita ko, pagal ES teisės reikalavimus panaikinti jo įgaliojimai peržiūrėti prašymų priimti prejudicinį sprendimą būtinybę. Tikimasi, kad po teisėkūros reformos ir visiško reformos įgyvendinimo bylų paskirstymas Aukščiausiajam Teismui bus skaidresnis.

Kitose valstybėse narėse vis dar kyla problemų dėl skyrimo į aukšto lygio teisėjų pareigas ir teismų pirmininkų pareigas. [Maltoje](#) teismai vis dar nedalyvauja vyriausiojo teisėjo skyrimo procedūroje. [Graikijoje](#) nesiiimta jokių veiksmų dėl teismų dalyvavimo teisėjų skyrimo į aukštesnes pareigas procedūroje. [Lietuvoje](#) padaryta tam tikra pažanga didinant teisėjų skyrimo skaidrumą naujais teisės aktais, tačiau reikia imtis papildomų apsaugos priemonių. [Latvijoje](#) nebuvo pradėtas joks procesas siekiant užtikrinti tinkamas apsaugos nuo netinkamos politinės įtakos skiriant Aukščiausiojo Teismo teisėjus priemones. [Airijos](#) numatoma Teisėjų skyrimo komisijos sudėtis ir toliau kelia susirūpinimą²⁴.

Keliose valstybėse narėse susirūpinimą kelia ir kiti su teismų nepriklausomumu susiję klausimai. Ir toliau susirūpinimą kelia [Slovakijoje](#) nustatyta teisėjų baudžiamoji atsakomybė už piktnaudžiavimą teise priimant teismo sprendimą, nes tai daro teisėjams neigiamą psichologinį poveikį ir užkrauna našta nusikaltimų tyrimo institucijoms²⁵.

Išlieka didelių abejonių, ar [Lenkijoje](#) 2018 ir 2019 m. paskirti Aukščiausiojo Teismo teisėjai, įskaitant jo pirmąjį pirmininką, atitinka įstatymu įsteigto teismo reikalavimus. Iki šiol neįgyvendintas prejudicinis ESTT sprendimas, susijęs su teisėjo skyrimu į Išimtinės kontrolės rūmus. [Vengrijoje](#) imamasi veiksmų, kad būtų pasiektos ekonomikos gaivinimo ir atsparumo

²³ Žr. 2021 m. liepos 15 d. Sprendimo *Komisija / Lenkija*, C-791/19, 98–108 punktus; 2021 m. balandžio 20 d. Sprendimo *Republika / Il-Prim Ministru*, C-896/19, 66 punktą; 2021 m. kovo 2 d. Sprendimo *AB ir kt. (Aukščiausiojo Teismo teisėjų skyrimas – skundai)*, C-824/18, 66, 124 ir 125 punktus ir 2019 m. lapkričio 19 d. Sprendimo *AK ir kt.*, sujungtos bylos C-585/18, C-624/18 ir C-625/18, 137 ir 138 punktus.

²⁴ Rekomendacijos apima IE, EL, LV, LT, MT, AT, SI, FI ir SE.

²⁵ Rekomendacija susijusi su SK.

didinimo plane nustatytos tarpinės reikšmės, susijusios su teismų nepriklausomumu. Kitos problemos susijusios su bylų paskirstymo sistemomis, taikomomis žemesnės instancijos teismuose²⁶.

Vis dar svarbios reformų temos – prokuratūros savarankiškumas ir nepriklausomumas

Europos Sąjungoje nėra bendro prokuratūros institucinės struktūros modelio. Tačiau visada reikalingos institucinės apsaugos priemonės, siekiant užtikrinti, kad baudžiamasis persekiojimas būtų pakankamai savarankiškas ir būtų galima atlikti veiksmingus bei nešališkus tyrimus ir perduoti bylas teismui be politinio spaudimo. Tai svarbu ne tik nacionalinei ir ES baudžiamajai teisei, bet ir turi tiesioginį poveikį Europos Sąjungai, sprendžiant tokius klausimus, kaip ES finansinių interesų apsauga ar sankcijų taikymas po Rusijos invazijos į Ukrainą.

Vadovaudamosi 2022 m. ataskaitos rekomendacijomis, kelios valstybės narės pradėjo arba tęsė savo prokuratūrų reformas, bet jų padaryta pažanga buvo nevienoda. [Maltoje](#) buvo sukurta nauja prokurorų drausminė sistema, kuria nustatomi skirtingi drausminių nusižengimų lygiai, ir tvarka, kurios reikia laikytis. [Liuksemburge](#) konstitucine reforma sustiprinamas prokuratūros nepriklausomumas atliekant individualius tyrimus ir baudžiamąjį persekiojimą. [Nyderlanduose](#) diskutuojama apie vykdomosios valdžios įgaliojimų duoti nurodymus prokurorams tam tikrose bylose panaikinimą. [Čekijoje](#) parlamentui buvo pateiktas įstatymo projektas, kuriame numatytos tam tikros apsaugos priemonės, taikomos teisingumo ministerijai atleidžiant generalinį prokurorą. [Slovėnijoje](#) rengiami teisės aktų pakeitimai, kuriais parlamentinių tyrimų taisyklėse nustatomos teismų nepriklausomumo ir prokurorų savarankiškumo apsaugos priemonės.

Tačiau kai kurie klausimai, nurodyti ankstesnėse teisinės valstybės principo taikymo ataskaitose ir atspindėti 2022 m. ataskaitos rekomendacijose, lieka neišspręsti. [Ispanijoje](#) nesiimta jokių priemonių, kad būtų sustiprintas generalinio prokuroro statusas ir sprendžiamas jo kadencijos atskyrimo nuo vyriausybės kadencijos klausimas. [Austrijos](#) planai įsteigti nepriklausomą federalinę prokuratūrą, be kita ko, siekiant užtikrinti nepriklausomą specializuotą kovą su korupcija prokuratūros veiklą, į priekį nepasistūmėjo. [Kipro](#) prokuratūra, kuriai vadovauja generalinis prokuroras, yra Respublikos teisės tarnybos dalis ir nėra aiškaus skirtumo tarp darbuotojų, kuriems pavestos patariamąsios užduotys, ir tų, kurie vykdo prokuratūros užduotis. Susirūpinimą taip pat kelia tai, kad nėra galimybės peržiūrėti generalinio prokuroro sprendimų netraukti baudžiamojon atsakomybėn ar nutraukti procesą. [Slovakijoje](#) generalinio prokuroro įgaliojimai panaikinti žemesnio rango prokurorų sprendimus tebekelia susirūpinimą tiek dėl teisminės peržiūros trūkumo, tiek dėl to, kaip generalinis prokuroras jais naudojosi keliose didelio atgarsio susilaukusiose korupcijos bylose. [Lenkijoje](#) padaryta tam tikra pažanga užtikrinant prokuratūros funkcinių nepriklausomumą nuo vyriausybės, tačiau teisingumo ministro ir generalinio prokuroro funkcijos vis dar nėra atskirtos²⁷.

Atskaitomybės ir nepriklausomumo užtikrinimas vykdant drausmines procedūras, kuriose dalyvauja teisėjai ir prokurorai

Savo jurisprudencijoje ESTT nustatė esmines apsaugos priemones, kuriomis užtikrinama, kad drausminė sistema negalėtų būti naudojama kaip teismų politinės kontrolės būdas²⁸. Šios

²⁶ Rekomendacija susijusi su HU.

²⁷ Rekomendacijos susijusios su CZ, ES, CY, AT, PL, SI ir SK.

²⁸ Teisingumo Teismas priminė šį principą bylose, kuriose daroma nuoroda į Lenkijos Aukščiausiojo Teismo drausminių bylų kolegiją (2023 m. birželio 5 d. Sprendimas *Komisija / Lenkija*, C-204/21) ir Rumunijos

apsaugos priemonės apima taisykles, kuriomis apibrėžiamas elgesys, laikomas drausminiais nusižengimais, ir nustatomos taikytinos sankcijos. Drausminės procedūros turi būti vykdomos dalyvaujant nepriklausomai įstaigai ir taikant procedūrą, kuria visapusiškai apsaugomos Chartijos 47 ir 48 straipsniuose įtvirtintos teisės, visų pirma teisė į gynybą. Taisyklėse taip pat turi būti numatyta galimybė drausminių institucijų sprendimus apskusti teisme²⁹.

Tęsdamos ankstesnėse teisinės valstybės principo taikymo ataskaitose pastebėtą tendenciją, kai kurios valstybės narės įgyvendino arba rengia reformas, kad padidintų teisėjų nepriklausomumo apsaugos per drausmines procedūras priemones. [Slovakijoje](#) įvesta nauja Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų, prokurorų, vykdymo užtikrinimo pareigūnų ir notarų drausminė procedūra ir ji, kaip pranešama, veikia gerai. [Čekijoje](#) rengiama teisėjų drausminės procedūros reforma, kuria siekiama nustatyti galimybę apskusti drausminio teismo priimtus sprendimus. [Slovėnijoje](#) rengiami Teismų tarybos įstatymo pakeitimai, kuriais daugiausia dėmesio skiriama jos procedūriniam vaidmeniui drausminėse bylose. Atsižvelgiant į pernykštes rekomendacijas, [Kroatijos](#), Konstitucinio Teismo sprendimu buvo panaikinti periodiniai visų teisėjų patikimumo patikrinimai ir rengiamomis pataisomis numatoma panaikinti visų valstybės prokurorų patikrinimus. [Rumunijoje](#) teismų nepriklausomumas sustiprintas civilinės ir drausminės atsakomybės režimų pakeitimais.

Tačiau dėl drausminės sistemos taip pat kyla problemų ir išlieka susirūpinimas, kad drausminės procedūros gali būti naudojamos kaip priemonė teisėjų nepriklausomumui apriboti. [Lenkijoje](#) ir toliau buvo atliekami tam tikrų teisėjų drausminiai tyrimai ir procesai, susiję su jų priimtų teismo sprendimų turiniu ir priverstiniu perdavimu. Siekdamas sugriežtinti nuostatas, apsaugančias teisėjus nuo drausminės atsakomybės, grindžiamos jų teismo sprendimų turiniu, parlamentas priėmė naują įstatymą ir jį šiuo metu nagrinėja Konstitucinis Teismas. [Bulgarijos](#) Aukščiausiosios teisėjų tarybos inspekcijos, atsakingos už drausminių bylų iškėlimą, veikimui išliko politinės įtakos pavojus³⁰.

Veiksmingai teismų nepriklausomumo apsaugai taip pat reikalinga sąžiningumo ir nešališkumo kultūra. Kelios valstybės narės ėmėsi sąžiningumo teismuose didinimo politikos ir praktikos. [Portugalijos](#) Aukščiausioji teismų taryba pateikė pasiūlymą reguliuoti „sukamųjų durų“ teismuose reiškinį. Tačiau teisėjų neatitikties tvarka, taikoma [Ispanijoje](#), ir toliau kelia susirūpinimą. [Belgijos](#) vyriausybė, reaguodama į Aukštosios teisingumo tarybos kritiką, dabar svarsto, ar peržiūrėti pasiūlymą įvesti reguliarius Nacionalinio saugumo agentūros atliekamus visų teisėjų patikimumo patikrinimus.

Pastangos gerinti teisingumo kokybę ir veiksmingumą

Veiksmingoje teisingumo sistemoje darbo krūvis ir neišnagrinėtos bylos valdomi ir teismų sprendimai priimami be nepagrįsto delsimo. Pernelyg ilgas procesas ir didelis neišnagrinėtų bylų skaičius menkina piliečių ir įmonių pasitikėjimą nacionalinėmis teisingumo sistemomis. Kad teisingumo sistema veiktų tinkamai, būtina turėti pakankamai išteklių (be kita ko, būtina investuoti į fizinę ir techninę infrastruktūrą) ir kvalifikuotų, išmokytų ir tinkamą uždarbį gaunančių darbuotojų. Kelios valstybės narės tai pripažino toliau įgyvendinamuose nacionaliniuose ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planuose: skyrė papildomų išteklių teisingumo sistemų atsparumui didinti.

---

teismų inspekciją (2023 m. gegužės 11 d. Sprendimas *Inspección Judicială*, C-817/21, ir 2021 m. gegužės 18 d. Sprendimas *Asociația „Forumul Judecătorilor din România“ ir kt. / Inspección Judicială ir kt.*, sujungtos bylos C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19, C-355/19 ir C-397/19).

²⁹ 2018 m. liepos 25 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas *LM*, C-216/18 PPU, 67 punktą.

³⁰ Rekomendacija susijusi su BG.

Vienas iš būdų užtikrinti ilgalaikį teisingumo sistemos atsparumą – užtikrinti teisminių profesijų patrauklumą, be kita ko, skiriant tinkamą užmokestį, ir kuo labiau sumažinti laisvų teisėjų, prokurorų ir teismų darbuotojų darbo vietų skaičių. Remiantis 2022 m. ataskaitos rekomendacijomis, keliose valstybėse narėse žengta teigiama linkme. [Airijos](#) vyriausybė, atsižvelgdama į teismo planavimo darbo grupės rekomendacijas, paskelbė gerokai padidinsianti teisėjų skaičių. [Ispanijoje](#) išaugo bendras teisėjų skaičius ir imamas priemonių problemoms, susijusioms su teisingumo sistemos finansavimu, spręsti. [Prancūzijoje](#) vėl gerokai padidinti teisingumo sistemai skirti žmogiškieji ir finansiniai ištekliai ir šiuo metu vykdomos iniciatyvos, kuriomis siekiama toliau tenkinti dabartinius poreikius. [Suomijoje](#) padidinti teisingumo sistemai skirti ištekliai, tačiau vyriausybės teisingumo vykdymo ataskaitoje nustatyta, kad lėšų vis dar trūksta. [Portugalijoje](#) dedamos pastangos užtikrinti pakankamus žmogiškuosius išteklius teisingumo sistemai, nors ir toliau nerimaujama dėl neteisminių darbuotojų trūkumo.

Susirūpinimą tebekelia ir išteklių skyrimas kitose valstybėse narėse. Didelį susirūpinimą kelia [Lietuvoje](#) prokurorams ir teismų darbuotojams mokamo darbo užmokesčio dydis: nuo 2008 m. jis beveik nepakito, nors buvo priimti nauji teisės aktai. [Kroatijoje](#) teisėjų, valstybės prokurorų ir teismų darbuotojų darbo užmokesčio dydžio klausimas sprendžiamas, nors tai tebekelia susirūpinimą. [Belgijoje](#) imtasi tolesnių politikos ir teisėkūros iniciatyvų siekiant ištaisyti biudžeto ir darbuotojų trūkumą teisingumo sistemoje, tačiau, nepaisant didelių investicijų, išteklių sistemingai trūksta. Nors [Danijoje](#) analizuojama, kaip užtikrinti pakankamus žmogiškuosius ir finansinius išteklius teisingumo sistemai, išteklių padėtis kelia susirūpinimą ir daro vis didesnę poveikį bylų nagrinėjimo trukmei. [Nyderlanduose](#) teisėjai ir prokurorai išreiškė susirūpinimą dėl darbuotojų trūkumo ir didelio darbo krūvio nulemtų sunkių darbo sąlygų. [Čekijoje](#) nepakanka lėšų padėjėjams įdarbinti teismuose ir prokuratūrose, todėl sunku įdarbinti kvalifikuotus darbuotojus ir tai kenkia tinkamam prokuratūros ir teismų veikimui. [Vokietijoje](#) Teisinės valstybės pakto, kuriuo teisingumo sistemai skirtas federalinis finansavimas, taikymas nebuvo pratęstas ir federaliniu lygmeniu nesūmama jokių tolesnių veiksmų siekiant užtikrinti pakankamai išteklių teisminėms institucijoms ir tinkamą teisėjų atlyginimų dydį. Susirūpinimą kelia [Slovėnijoje](#) iš esmės nuo 2012 m. nepasikeitęs teisėjų ir valstybės prokurorų darbo užmokesčio dydis, o teisėjų atlyginimus Konstitucinis Teismas pripažino prieštaraujančiais Konstitucijai. [Lenkijoje](#) priimtas 2023 m. biudžeto įstatymas neigiamai paveikė teisėjų ir prokurorų darbo užmokestį. Tarp išreiškusiųjų susirūpinimą – Aukščiausiasis Teismas, Nacionalinė teismų taryba, Ombudsmenas ir teisėjų bei prokurorų asociacijos³¹. Nepaisant nuolatinių [Rumunijos](#) pastangų gerinti padėtį, didelį susirūpinimą kelia šalyje didėjantis magistratų trūkumas³².

Siekiant įveikti kai kurioms valstybėms narėms kylančius didesnius iššūkius užtikrinti veiksmingumą, labai svarbu investuoti į infrastruktūrą ir skaitmenizuoti teisingumo sistemą. [Maltoje](#), [Kipre](#) ir [Graikijoje](#) teisminėms institucijoms skirti didesni ištekliai ir kitos priemonės, kurių imtasi, dar nepadėjo sutrumpinti bylų nagrinėjimo trukmės, o neišnagrinėtų bylų skaičius tebėra didelė problema. [Kroatijos](#) teisingumo sistemoje dar labiau išplėstos elektroninių ryšių priemonės ir sumažintas neišnagrinėtų bylų skaičius, tačiau vis dar išlieka didelių veiksmingumo ir kokybės problemų, nes teismo procesų trukmė apskritai pailgėjo. [Italijoje](#) teisėkūros procedūra priimti du dekretai, kuriais, siekiant pagerinti teisingumo sistemos kokybę ir veiksmingumą, be kita ko, sutrumpinti procesą, įgyvendinamos civilinės ir baudžiamosios teisenos reformos. Ar reformos veiksmingos, parodys laikas. [Portugalijoje](#) vienų priemonių

³¹ Vyriausiojo administracinio teismo pirmininkas ir Aukščiausiojo Teismo pirmasis pirmininkas paprašė Konstitucinio Teismo ginčijamas nuostatas pripažinti prieštaraujančiomis Konstitucijai (byla dar nagrinėjama).

³² Rekomendacijos susijusios su BE, DK, DE, FR, HR, LT, PT, RO ir SI.

imtasi neveiksmingumo, visų pirma administraciniuose ir mokesčių teismuose, problemoms spręsti, o kitos priemonės šiuo metu rengiamos. Į jos ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą taip pat įtrauktos priemonės, skirtos administracinių ir mokesčių teismų veiksmingumui didinti.

Iniciatyvos, kuriomis siekiama gerinti skaitmenizaciją, buvo tęsiamos ir valstybės narės imasi tolesnių veiksmų šioje srityje, be kita ko, atsižvelgdamos į 2022 m. ataskaitos rekomendacijas. Ypač svarbu užtikrinti, kad skaitmenines priemones būtų galima veiksmingai naudoti praktikoje, be kita ko, pasirūpinant pakankamu mokymu. [Estijoje](#), [Vokietijoje](#), [Latvijoje](#), [Lenkijoje](#), [Ispanijoje](#), [Slovakijoje](#), [Lietuvoje](#), [Vengrijoje](#) ir [Austrijoje](#) teisingumo sistemos skaitmenizacija apskritai yra labai pažengusi. [Kroatijoje](#) elektroninių ryšių sistema naudojama dar dažniau ir dauguma likusių teismų integruoti į bendrą sistemą, kuria jau naudojasi visi kiti teismai. [Prancūzijoje](#) darbas siekiant užbaigti visišką civilinių ir baudžiamųjų bylų teismo procesų skaitmenizavimą dar labiau pasistūmėjo į priekį. [Nyderlanduose](#) skaitmenizacijos lygis padidėjo: įdiegta daugiau teismo procesams skirtų skaitmeninių sprendimų. [Estijoje](#) dar labiau patobulinta skaitmenizacija, todėl pagerėjo prieiga prie skirtingų sistemų dokumentų. [Bulgarijoje](#) imtasi veiksmų iš dalies pakeisti teisės aktus, susijusius su teisingumo skaitmenizacija. [Italijoje](#) gerokai pasistūmėta į priekį skaitmenizuojant civilinės teisenos sistemą, tačiau iš dalies pakeistos procedūrinės taisyklės, kuriomis sudaromos sąlygos skaitmenizuoti baudžiamosios teisenos sistemą, dar nevisiškai įgyvendintos³³.

Teisė kreiptis į teismą ir advokatų vaidmuo teisingumo sistemoje

Advokatai atlieka vieną iš pagrindinių vaidmenų užtikrinant pagrindinių teisių apsaugą ir stiprinant teisinę valstybę, be kita ko, teisę į teisingą bylos nagrinėjimą. Keliose valstybėse narėse toliau siekiama užtikrinti teisę į advokatą. [Ispanijoje](#) teisinės pagalbos sistema dar labiau sustiprinta, o [Prancūzijoje](#) dar labiau padidintas teisinės pagalbos biudžetas. [Suomijoje](#) pagal naujus teisės aktus teismams suteikiama platesnė diskrecija paskirstyti teismo išlaidas civilinėse bylose, todėl tikimasi, kad teisingumo sistema taps prieinamesnė. [Bulgarijoje](#) priimti nauji įstatymai dėl teismo tarpininkavimo ir teisinės pagalbos, siekiant pagerinti teisę kreiptis į teismą. [Maltoje](#) rengiami teisės aktų, reglamentuojančių advokatų profesiją, projektai. [Lietuvoje](#) padaryti tiksliniai teisinės pagalbos sistemos pakeitimai, nors jie ir nepašalina susirūpinimo dėl teisinės pagalbos teikėjų darbo krūvio ir darbo užmokesčio. Susirūpinimą tebekelia didelės bylinėjimosi [Airijoje](#) išlaidos (bylinėjimosi išlaidų mažinimo modelių analizė dar nepaskelbta) ir nesiiimta jokių tolesnių veiksmų joms sumažinti. [Danijoje](#) sustabdyta 2020 m. pradėta teisinės pagalbos sistemos peržiūra. Sustabdyta ir [Liuksemburge](#) vykdyta reforma, kuria siekiama padaryti teisinę pagalbą prieinamesnę. [Vengrijoje](#) būtų galima pagerinti pažeidžiamų grupių galimybes kreiptis į teismą.

Vienas iš esminių laisvės užsiimti teisininko profesija elementų – konfidencialumo laikymasis santykiuose su klientais, kaip patvirtinta Europos Tarybos standartuose³⁴. [Slovakijoje](#) advokatūra įspėjo teisėsaugos tarnybas apie pasikartojančius advokato ir kliento santykių konfidencialumo pažeidimus per kratos advokatų kontorų patalpose. Susirūpinimą tebekelia advokatų profesinio konfidencialumo laikymasis [Lietuvoje](#) ir Europos Žmogaus Teisių Teisme vis dar nagrinėjami su tuo susiję klausimai. [Latvijoje](#) priimtomis naujomis taisyklėmis sustiprinta advokatų profesinės paslapties apsauga³⁵.

³³ Rekomendacijos susijusios su FR, IT, MT, NL ir PT.

³⁴ Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija Nr. R(2000)21 dėl laisvės verstis advokato profesija.

³⁵ Rekomendacijos susijusios su LT, LU, IE.

2.2. Kovos su korupcija sistema

Kova su korupcija yra būtina norint apsaugoti teisinę valstybę ir išlaikyti piliečių bei įmonių pasitikėjimą valdžios institucijomis. Visapusiškas požiūris į kovą su korupcija turi būti grindžiamas prevencinių ir baudžiamųjų priemonių deriniu. Tam reikia tvirtos teisinės ir institucinės sistemos, pakankamų administracinių ir teisminių pajėgumų, veiksmingų tyrimų bei baudžiamojo persekiojimo ir aiškios politinės valios užtikrinti kovos su korupcija sistemos taikymą. Tam taip pat reikia patikimų ir veiksmingų sąžiningumo užtikrinimo priemonių, kad korupcijai liktų kuo mažiau vietos.

Korupcijos suvokimas Europos Sąjungoje

Korupcijos suvokimo indekso (KSI) rezultatai³⁶ rodo, kad devynios valstybės narės patenka į šalių, kurios laikomos mažiausiai korumpuotomis pasaulyje, dvidešimtuką³⁷. Skirtumai tarp valstybių narių išlieka: vienų rezultatai, palyginti su ankstesniais metais, pagerėjo, o kitų – vis dar gerokai mažesni už vidurkį³⁸.

2023 m. „Eurobarometro“ apklausos dėl korupcijos³⁹ rodo, kad korupcija tebekelia didelį susirūpinimą piliečiams ir įmonėms Europos Sąjungoje. 7 iš 10 europiečių (70 proc.) mano, kad korupcija jų šalyje yra plačiai paplitusi, o daugiau kaip 4 iš 10 europiečių (45 proc.) – kad korupcijos lygis jų šalyje išaugo. Daugiau nei pusė piliečių (60 proc.) mano, kad jų vyriausybės pastangos kovoti su korupcija yra neveiksmingos. Be to, daugelis Europos įmonių (65 proc.) mano, kad korupcijos problema yra plačiai paplitusi jų šalyje, o pusė įmonių (50 proc.) mano, kad mažai tikėtina, jog jų šalyje korumpuoti asmenys ar įmonės gali būti pričiupti arba kad apie tai būtų pranešta policijai ar prokurorams.

Nacionalinės kovos su korupcija strategijos ir jų įgyvendinimas

Tarptautinėje teisėje pripažįstama veiksmingos ir koordinuotos kovos su korupcija politikos išlaikymo svarba⁴⁰. Nacionalinėmis kovos su korupcija strategijomis galima užtikrinti, kad šalys laikytųsi visapusiško, nuoseklaus ir integruoto požiūrio, leidžiančio kovos su korupcija nuostatas integruoti į visus atitinkamus politikos sektorius. Šiuo metu nacionalines kovos su korupcija strategijas turi beveik visos valstybės narės. Nuo 2022 m. liepos mėn. savo nacionalines strategijas ir (arba) veiksmų planus atnaujino [Čekija](#), [Italija](#) ir [Latvija](#)⁴¹. [Vengrija](#), [Slovėnija](#) ir [Prancūzija](#) pradėjo peržiūrėti esamas strategijas, o [Slovakijoje](#) ir [Vokietijoje](#) taip pat vyksta parengiamieji peržiūros procesai⁴².

Institucijų pajėgumų stiprinimas ir kovos su korupcija teisinė sistema

³⁶ Transparency International (2023 m.), <https://www.transparency.org/en/cpi/2022>.

³⁷ Keturių valstybių narių (Danijos, Suomijos, Švedijos ir Nyderlandų) indeksas yra 80 iš 100 ar didesnis, o kitų penkių (Vokietijos, Airijos, Estijos, Belgijos ir Prancūzijos) – didesnis nei 72 iš 100. ES vidurkis yra 64 iš 100.

³⁸ Mažiau nei 50 balų gavo Rumunija (46), Bulgarija (43) ir Vengrija (42).

³⁹ Specialioji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 534 dėl korupcijos (2023 m.) ir greitoji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 524 dėl įmonių požiūrio į korupciją ES (2023 m.). Ankstesni duomenų rinkiniai – specialioji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 523 (2022 m.) ir greitoji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 507 (2022 m.).

⁴⁰ Jungtinių Tautų konvencijoje prieš korupciją (UNCAC) valstybių, kurios yra jos šalys, prašoma pagal pagrindinius savo teisiųjų sistemų principus parengti ir įgyvendinti arba vykdyti veiksmingą, koordinuotą antikorupeinę politiką, kuri skatina visuomenės dalyvavimą ir atspindi teisinės valstybės, tinkamo valstybės reikalų tvarkymo ir valstybės turto valdymo, sąžiningumo, skaidrumo ir atskaitingumo principus. Konvencijos šalys yra visos valstybės narės ir ES. Taip pat žr. Kvala Lumpūro [pareiškimą dėl kovos su korupcija strategijų](#).

⁴¹ Šiuo metu specialias kovos su korupcija strategijas ar programas turi 20 valstybių narių; beveik visos kitos antikorupeinius komponentus įtraukė į kitas nacionalines strategijas ir veiksmų planus.

⁴² Rekomendacija susijusi su SI.

Veiksmingas atsakas į korupciją priklauso nuo tvirtos teisinės ir administracinės kovos su korupcija sistemos⁴³ ir nuo taisyklių laikymąsi užtikrinančių stiprių ir nepriklausomų institucijų. Siekdamos sustiprinti kovą su korupcija, po paskutinės teisinės valstybės principo laikymosi ataskaitos ir jos rekomendacijų kelios valstybės narės ėmėsi baudžiamosios teisės reformų. [Vengrija](#) priėmė teisės aktus, kuriais numatoma galimybė peržiūrėti teismine tvarka prokuratūros sprendimus netirti korupcinio pobūdžio nusikaltimų ir nevykdyti dėl jų baudžiamąjį persekiojimą. [Bulgarijos](#) parlamentas, atsižvelgdamas į ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plano įpareigojimus, priėmė įstatymą, kuriuo nustatomas veiksmingos generalinio prokuroro ir jo pavaduotojų atskaitomybės ir baudžiamosios atsakomybės užtikrinimo mechanizmas ir prokuratūros sprendimų nepradėti tyrimo teismine peržiūra. Kitose valstybėse narėse vyksta diskusijos dėl materialinės arba procesinės baudžiamosios teisės reformų. [Austrija](#) pateikė teisės aktų projektus, kuriais siekiama baudžiamajon atsakomybėn už kyšininkavimą patraukti ir kandidatus į valstybės tarnautojus, ir numatė papildomas sankcijas, pavyzdžiui, draudimą eiti valstybės tarnautojo pareigas.

Nors kitose valstybėse narėse padaryta tam tikra pažanga, vis dar lieka konkrečių baudžiamosios teisės spragų, o daugelis susijusių 2022 m. ataskaitos rekomendacijų dar nevisiškai įgyvendintos. [Suomijoje](#) darbas, susijęs su prekybos poveikiu projekto pasiūlymu, tęsiamas siekiant toliau stiprinti kovos su korupcija baudžiamosios teisės priemonėmis sistemą, o pasiūlymas peržiūrėti kyšininkavimo užsienyje, kaip nusikalstamos veikos, koncepciją dar nagrinėjamas. [Švedijoje](#) stengtasi patraukti baudžiamajon atsakomybėn už užsienio kyšininkavimą, tačiau kol kas siauros teisinės kyšininkavimo užsienyje apibrėžtys nepakeistos⁴⁴.

Siekiant su korupcija kovoti veiksmingai, labai svarbūs teisėsaugos tarnybų, baudžiamąjį persekiojimą institucijų ir apskritai teisminių institucijų pajėgumai užtikrinti baudžiamosios teisės nuostatų dėl kovos su korupcija vykdymą. [Slovėnija](#) ir [Liuksemburgas](#) ėmėsi veiksmų, kad padidintų baudžiamąjį persekiojimą institucijų, atsakingų už kovą su korupcija, pajėgumus, skirdami papildomų išteklių. Daugelio valstybių narių prokuratūros ribotus išteklius nurodo kaip iššūkį, kurį kartais dar labiau apsunkina papildomi trūkumai. [Belgijoje](#) teisėsaugos ir baudžiamąjį persekiojimą institucijos ir toliau kovoja su korupcija, dažniausiai turėdamos ribotus išteklius. [Slovakijoje](#) policijos ir prokuratūros žmogiškųjų ir finansinių išteklių lygis, reikalingas norint išnagrinėti korupcijos bylas (ypač sudėtingas aukšto lygio korupcijos bylas), nėra laikomas visiškai pakankamu jų užduotims atlikti, o įvairių teisėsaugos subjektų veiklos koordinavimas dar nėra veiksmingas. [Portugalijoje](#) suinteresuotieji subjektai praneša apie rimtas su ištekliais susijusias problemas, susijusias su korupcijos prevencija, tyrimu ir baudžiamuoju persekiojimu. [Kipre](#) dedamos pastangos spręsti ribotų generalinės prokuratūros žmogiškųjų, finansinių ir techninių išteklių klausimą, nes tai ir toliau daro įtaką tyrimams⁴⁵.

Kiti svarbūs kovos su korupcija pajėgumų stiprinimo elementai – specializacija, prieiga prie atitinkamos informacijos, registrų sujungimas ir geras teisėsaugos institucijų ir kitų įstaigų, pvz., finansinės žvalgybos padalinių ir mokesčių, audito ir konkurencijos institucijų, bendradarbiavimas. Reaguodama į 2022 m. ataskaitos rekomendacijas, [Slovėnija](#) grąžino

---

⁴³ Pagrindiniai tarptautiniai standartai yra UNCAC; Europos Tarybos baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos ir jos Civilinės teisės konvencija dėl korupcijos; EBPO konvencija dėl kovos su užsienio valstybės tarnautojų papirkinėjimu sudarant tarptautinius verslo sandorius. ES lygmeniu 2023 m. gegužės 3 d. Komisija pateikė Direktyvos dėl kovos su korupcija pasiūlymą (COM(2023) 234 *final*), kuriuo siekiama atnaujinti ir sustiprinti ES baudžiamosios teisenos sistemą.

⁴⁴ Rekomendacijos susijusios su FI ir SE.

⁴⁵ Rekomendacijos susijusios su SK ir PT.

Nacionaliniam tyrimų biurui operatyvinį savarankiškumą ir atkūrė valstybės prokuroro įgaliojimus vadovauti ikiteisminiam ir baudžiamajam procesams be vidaus reikalų ministerijos nurodymo. [Rumunija](#) padarė didelę pažangą spręsdama Nacionalinio kovos su korupcija direktorato (DNA) veiklos problemas, susijusias su baudžiamuoju persekiojimu už korupciją, tačiau įdarbinimo srityje dar reikia tobulėti. [Bulgarijoje](#) Kovos su korupcija komisijos institucinis restruktūrizavimas numatytas kaip šalies išipareigojimų pagal ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą dalis, o teisės aktų projektai svarstomi parlamente⁴⁶.

Kliūčių nusikalstamų veikų tyrimui bei baudžiamajam persekiojimui šalinimas ir atgrasančių sankcijų už aukšto lygio korupciją nustatymas

Procesiniai trūkumai gali trukdyti veiksmingai tirti korupcijos bylas ir vykdyti baudžiamąjį persekiojimą. Tai, pavyzdžiui, pernelyg sudėtingos ar neaiškios nuostatos dėl imunitetų panaikinimo ir per trumpi senaties terminai. Šios kliūtys gali būti ypač žalingos sudėtingose korupcijos bylose, ypač tais atvejais, kai problemų jau kelia ilgai trunkantys procesai, – tai kelia nebaudžiamumo riziką ir pavojų, kad kovos su korupcija pastangos neteks atgrasomojo poveikio. Specialiosios „Eurobarometro“ apklausos apie piliečių požiūrį į korupciją duomenimis, maždaug septyni iš dešimties europiečių (67 proc.) mano, kad už aukšto lygio korupciją baudžiama nepakankamai⁴⁷. Kai kuriose valstybėse narėse reikia reformų, kad baudžiamųjų bylų nagrinėjimo trukmė būtų sutrumpinta, siekiant pagerinti galutinių teismo sprendimų priėmimo rezultatus, visų pirma susijusius su aukšto lygio korupcijos bylomis. Pernykštėje ataskaitoje buvo pateikta rekomendacijų šiuo klausimu kelioms valstybėms narėms. [Kroatijoje](#) kovos su korupcija sistemos veiksmingumą ir toliau menkina ilgai trunkančios korupcinių nusikaltimų tyrimo, baudžiamojo persekiojimo ir nuosprendžių priėmimo procedūros, o jas trumpinantys teisės aktai dar nepriimti. Problemų, susijusių su tyrimų ir baudžiamojo persekiojimo trukme, dar neišsprendusi ir [Ispanija](#) – jas reikia išspręsti, siekiant padidinti aukšto lygio korupcijos bylų nagrinėjimo veiksmingumą. [Čekijoje](#) aukšto lygio korupcijos bylos vis dar yra dėmesio centre, nes kai kurie procesai vėluoja⁴⁸.

Kai kuriose valstybėse narėse susirūpinimą kelia vyriausybės narių imunitetas nuo baudžiamosios atsakomybės už korupcinius nusikaltimus. Keletas šalių ėmėsi veiksmų šiai problemai spręsti. [Liuksemburge](#) ėmusi konstitucinės reformos, buvo panaikinta išimtinė parlamento teisė pareikšti kaltinimus vyriausybės nariams. Prokuratūrai suteikta kompetencija atlikti vyriausybės narių nusikalstamų veikų tyrimus: nuo šiol jie gali būti traukiami baudžiamajon atsakomybėn už korupcinius nusižengimus, padarytus einant pareigas. [Rumunijos](#) Senatas priėmė taisykles su objektyviais kriterijais, taikomais sprendžiant dėl prašymų panaikinti parlamento narių imunitetus, atitinkančias taisykles, kurias Deputatų Rūmai jau priėmė 2019 m. Tačiau susirūpinimą tebekelia platus [Lenkijoje](#) aukščiausias vykdomąsias funkcijas vykdančių asmenų, kurie taip pat yra parlamento nariai, imunitetas, be to, priimtose naujos nuostatos dėl nebaudžiamumo, kuriomis nustatomos baudžiamosios atsakomybės išimtys ir dėl kurių korupcijos rizika didėja⁴⁹.

Kai kurios valstybės narės, laikydamosi 2022 m. ataskaitoje pateiktų rekomendacijų, toliau gerina su aukšto lygio korupcijos tyrimu, baudžiamuoju persekiojimu už ją ir sankcijomis susijusius rezultatus⁵⁰. [Kroatijoje](#) toliau vykdytas veiksmingas aukšto lygio korupcijos tyrimas, o bendras kaltinamųjų aktų ir sprendimų skaičius padidėjo. Kovoti su aukšto lygio korupcija

⁴⁶ Rekomendacijos susijusios su BG ir RO.

⁴⁷ Specialioji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 534 apie piliečių požiūrį į korupciją ES (2023 m.).

⁴⁸ Rekomendacijos susijusios su CZ, ES ir HR.

⁴⁹ Rekomendacija susijusi su PL.

⁵⁰ Kaip pažymėta 2020 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje, ne visų valstybių narių statistiniai duomenys vienodi, atnaujinti ir konsoliduoti, todėl korupcinių nusikaltimų tyrimo ir baudžiamojo persekiojimo sėkmingumą palyginti sunku. Vertinimas grindžiamas valstybių narių pateiktais duomenimis.

taip pat toliau siekta [Slovakijoje](#), kur keli buvę aukšto rango pareigūnai buvo apkaltinti kyšininkavimu, ir [Austrijoje](#), kur prokurorai ir toliau atidžiai tikrina tam tikras bylas. Nepaisant sisteminių problemų ir išteklių stygiaus, [Prancūzija](#) pasiekė rezultatų traukdama baudžiamojon atsakomybėn ir bausdama už aukšto lygio korupcijos nusikaltimus. [Rumunija](#) ir toliau sėkmingai kovojo su, be kita ko, aukšto lygio, korupcija.

Kitos valstybės narės dar nepasiekė gerų rezultatų aukšto lygio korupcijos bylų tyrimo, baudžiamajo persekiojimo už jas ir galiausiai galutiniais apkaltinamaisiais nuosprendžiais skiriamų atgrasomųjų sankcijų srityje. [Bulgarija](#) vis dar nepasiekė svarių rezultatų galutinių apkaltinamųjų nuosprendžių aukšto lygio korupcijos bylose srityje. [Maltos](#) generalinė prokuratūra pradėjo baudžiamąjį persekiojimą, susijusį su kai kuriomis bylomis, bet problemos, susijusios su aukšto lygio korupcijos bylų tyrimų trukme, dar neišspręstos ir reikia imtis papildomų priemonių, kad būtų pasiekta svarių rezultatų priimant galutinius teismo sprendimus. Nors kai kurios aukšto lygio bylos [Vengrijoje](#) pasiekė kaltinimų pareiškimo ir apkaltinamųjų nuosprendžių stadiją, didelį susirūpinimą tebekelia tai, kad nepasiekta gerų rezultatų tiriant įtarimus korupcija, susijusius su aukšto lygio pareigūnais ir jiems artimais asmenimis. Į Vengrijos ekonomikos atkūrimo ir atsparumo planą įtraukti įsipareigojimai, kuriais siekiama pagerinti baudžiamąjį persekiojimą korupcijos bylose. Nors [Graikijoje](#) buvo padaryta tam tikra pažanga baudžiamajo persekiojimo ir apkaltinamųjų nuosprendžių už kyšininkavimą srityje, santykinai didelis išteisinamųjų nuosprendžių ir bausmės vykdymo atidėjimo atvejų skaičius gali kelti abejonių dėl baudžiamosios teisenos priemonių atgrasomojo poveikio. [Slovėnijoje](#) nusikalstamų veikų tyrimų tebeatliekama ir kaltinamųjų aktų bei sprendimų korupcijos, įskaitant aukšto lygio, bylose tebepriimama mažai⁵¹.

Korupcijos prevencijos priemonių stiprinimas ir sąžiningumo visuomeniniame gyvenime didinimas

Geriausia kovos su korupcija sėkmės garantija yra politinė ir institucinė sistema, kurios pamatas yra sąžiningumas, skaidrumas ir atskaitomybė visuomeniniame gyvenime. Būtent todėl veiksmingi kovos su korupcija metodai dažnai grindžiami priemonėmis, kuriomis siekiama didinti skaidrumą ir puoselėti etiką bei sąžiningumą, ir tokių sričių, kaip interesų konfliktai, lobistinė veikla ir „sukamųjų durų“ reiškinys, reguliavimu⁵².

Interesų konfliktų kyla, kai valstybės pareigūnas turi privačių ar profesinių interesų, kurie galėtų trukdyti pareigas eiti nešališkai ir objektyviai⁵³. Siekdamos užkirsti kelią tokiems interesų konfliktams, dauguma valstybių narių yra nustatę priemonės, taikomas plačiam išrinktų ir paskirtų valstybės pareigūnų ratui. [Nyderlandų](#) vyriausybė ėmėsi taikyti valstybės tarnautojams ir politines pareigas einantiems asmenims visapusišką sąžiningumo užtikrinimo valstybės tarnyboje politiką. [Lietuva](#) taip pat ėmėsi papildomų priemonių, kad įgyvendintų esamas sąžiningumo taisykles. [Čekijos](#) parlamente svarstomi teisės aktai, kuriais peržiūrima interesų konfliktų deklaravimo sistema.

Kai kurios valstybės narės vis dar susiduria su iššūkiais. [Italijos](#), kur nėra priimta visapusiškų taisyklių dėl interesų konfliktų, parlamente svarstomas naujas teisės akto projektas. [Slovėnijoje](#) matyti interesų konfliktų ir pareigų nesuderinamumo taisyklių laikymosi stebėsenos spragų, ypač savivaldybėse.

---

⁵¹ Rekomendacijos susijusios su BG, EL, HU, MT ir SI.

⁵² JOIN(2023) 12 *final*, p. 4.

⁵³ Interesų konfliktų kyla, kai valstybės pareigūnas turi privačių ar profesinių interesų, kurie galėtų trukdyti pareigas eiti nešališkai ir objektyviai. Žr. Europos Tarybos rekomendaciją Rec(2000) 10 dėl valstybės pareigūnų elgesio kodeksų.

Aukšto rango valdžios pareigūnams ir parlamento nariams dažnai taikomos specialios sąžiningumo taisyklės. Daugelis valstybių narių yra parengusios interesų konfliktų ir nesuderinamumo su kita veikla prevencijos elgesio kodeksus ir taisykles. Svarbu, kad praktinis šių taisyklių įgyvendinimas būtų reguliariai tikrinamas ir vertinamas. Kai kurios valstybės narės ėmėsi veiksmų šioje srityje, be kita ko, atsižvelgdamos į 2022 m. rekomendacijas. [Estijoje](#) buvo įdiegtos naujos procedūros, užtikrinančios veiksmingesnį ministrų ir jų politinių patarėjų interesų konfliktų gairių įgyvendinimą, nors vykdymo užtikrinimo mechanizmų vis dar trūksta. [Belgijos](#) ministerinis federalinių pareigūnų elgesio kodeksas turi būti išplėstas, kad būtų taikomas visiems ministrų kabinetų nariams, ir priimtas ministrų elgesio kodeksas, į kurį įtrauktos gairės dėl interesų konfliktų, „sukamųjų durų“ ir dovanų bei privilegijų. [Kroatijoje](#) priimti parlamento narių elgesio kodeksai, o vėliau tai padarė beveik visos vietos ir regioninės administracijos. [Nyderlanduose](#) priimtas ministrų ir valstybės sekretorių elgesio kodeksas.

[Suomijoje](#), nors valstybės tarnautojams ir asmenims, kuriems patikėtos aukščiausios vykdomosios funkcijos, taikomas elgesio kodeksas, ministrai vis dar į jį neįtraukti. [Bulgarijoje](#) vis dar yra didelių spragų užtikrinant aukščiausio lygio funkcijas atliekančių pareigūnų sąžiningumą. Susirūpinimą tebekelia aukšto rango parlamento ir vyriausybės pareigūnų interesų konfliktų taisyklių taikymas ir stebėseną [Portugalijoje](#). [Ispanijoje](#) aukščiausių vykdomosios valdžios pareigūnų interesų konfliktų taisyklės įgyvendinamos netinkamai. [Prancūzijoje](#), atrodo, ne visi parlamento nariai deklaruoja savo interesus pagal taikytinas sąžiningumo taisykles⁵⁴.

Skaidraus lobizmo užtikrinimas ir „sukamųjų durų“ reiškinio reguliavimas

Kad lobizmas būtų teisėta politinio dalyvavimo veikla⁵⁵, jį vykdant turi būti taikomi griežti skaidrumo ir sąžiningumo reikalavimai siekiant užtikrinti atskaitomybę ir dalyvavimą priimant sprendimus⁵⁶. Pokyčiai šiose srityse ir toliau vyko 2023 m.: kai kurios valstybės narės, atsižvelgdamos į 2022 m. rekomendacijas, peržiūrėjo savo lobistinės veiklos skaidrumo taisykles. [Latvijoje](#) priimtas naujas lobizmo įstatymas, kuriuo numatoma sukurti lobizmo registrą. [Estijoje](#) valdžios institucijos ir toliau stengiasi veiksmingai įgyvendinti lobizmo gaires. [Kipras](#) priėmė įgyvendinimo reglamentą dėl lobizmo, kuriame paaiškinta lobistinės veiklos deklaravimo, registravimo ir skelbimo tvarka. [Lietuvoje](#), kalbant apie pateiktas deklaracijas, dabartinės lobizmo taisyklės davė teigiamų rezultatų. [Belgijoje](#), [Čekijoje](#), [Kroatijoje](#), [Ispanijoje](#), [Airijoje](#) ir [Portugalijoje](#) vyksta diskusijos dėl naujų lobizmo teisės aktų. [Slovakija](#) vis dar nėra priėmusi specialių lobizmą reglamentuojančių teisės aktų, o [Austrijoje](#), [Vokietijoje](#), [Prancūzijoje](#), [Liuksemburge](#), [Nyderlanduose](#), [Lenkijoje](#), [Rumunijoje](#) ir [Vengrijoje](#) jau priimti teisės aktai galėtų būti patobulinti⁵⁷.

Daugelyje valstybių narių vis daugiau dėmesio skiriama taisyklių dėl „sukamųjų durų“ tarp viešųjų ir privačiųjų funkcijų reiškinio reglamentavimui ir vykdymo užtikrinimui, be kita ko, siekiant užkirsti kelią užsienio kišimuisi. [Svedijos](#) vyriausybėje tebevyksta taisyklių, taikytinų aukščiausias vykdomąsias funkcijas vykdžiusiems asmenims pasibaigus tarnybai, vertinimas. [Suomijoje](#) ir [Nyderlanduose](#) vyksta diskusijos dėl „sukamųjų durų“ reiškinio taisyklių parengimo arba esamų šios srities taisyklių peržiūros. Kitose valstybėse narėse pažanga buvo lėtesnė. [Vengrijoje](#) apribojimai pasibaigus tarnybos laikotarpiui ir veiklos pertraukos laikotarpiai yra nevienodi ir taikomi tik nedidelei valstybės pareigūnų grupei, tačiau

⁵⁴ Rekomendacijos susijusios su BE, BG, CZ, EE, IT, SK ir FI.

⁵⁵ OECD (2021) Lobbying in the 21st century.

⁵⁶ OECD (2010), Recommendation of the Council on Principles for Transparency and Integrity in Lobbying; Council of Europe standards on lobbying transparency, Recommendation CM/Rec(2017)2.

⁵⁷ Rekomendacijos susijusios su BE, CZ, DK, DE, IE, ES, FR, HR, IT, LV, LU, HU, NL, AT, PL, RO ir SK.

planuojama pateikti daugiau rekomendacijų dėl apribojimų pasibaigus tarnybai. [Danijoje](#) nesiiimta jokių veiksmų, kad ministrams būtų nustatytos „sukamųjų durų“ reiškinio taisyklės⁵⁸.

Informacijos apie turtą ir interesus atskleidimas

Valstybės pareigūnų turto ir interesų deklaracijos padeda didinti viešojo sektoriaus skaidrumą ir atskaitomybę ir yra svarbios priemonės siekiant puoselėti sąžiningumą ir užkirsti kelią korupcijai. Dauguma valstybių narių priėmė taisykles, kuriomis užtikrinama, kad viešojo sektoriaus pareigūnai būtų įpareigojami atskleisti informaciją apie turtą ir interesus. Tačiau atskleidžiamos informacijos apimtis, skaidrumas ir prieinamumas, taip pat tikrinimo ir vykdymo užtikrinimo priemonių lygis bei veiksmingumas smarkiai skiriasi.

Kelios valstybės narės 2023 m. ėmėsi reformų, kad išspręstų į 2022 m. rekomendacijas įtrauktus klausimus. [Čekijoje](#) buvo peržiūrėta turto deklaravimo sistema, kad ji atitiktų Konstitucinio Teismo nutartį, ir deklaracijos vėl skelbiamos viešai, nors tai ir daroma tik paprašius. [Graikijoje](#) įsigaliojo naujas įstatymas, skirtas patikrų sistemai ir tvarkai patobulinti. [Latvija](#) ir [Rumunija](#) toliau sėkmingai diegia savo elektroninę turto deklaravimo sistemą.

Kai kuriose kitose valstybėse narėse reformų tempas buvo lėtesnis ir iššūkių vis dar esama. [Portugalijoje](#) naujo subjekto, kuris bus atsakingas už turto deklaracijų stebėseną ir tikrinimą, veiklos pradžia vis dar atidedama. [Slovakijoje](#) dar nėra sukurta įstaiga, skirta daugumai turto deklaracijų prižiūrėti ir interesų konfliktų, elgesio kodeksų pažeidimų ir lobizmo klausimams nagrinėti. [Belgijoje](#) dar nepašalinti trūkumai, susiję su turto deklaracijų tikrinimu ir skaidrumu, nes su šiomis deklaracijomis galima susipažinti tik atliekant nusikalstamų veikų tyrimus. [Danijoje](#) nepasiekta jokios pažangos dėl turto deklaracijų, kurias teikia asmenys, kuriems patikėtos aukščiausios vykdomosios funkcijos, ir vis dar nėra įdiegta rizikos sąžiningumui tikrinimo ir stebėsenos sistema. [Lenkijoje](#) vis dar nėra vienodos, centralizuotos turto deklaracijų pateikimo ir stebėsenos sistemos, o politikų turto deklaracijų skaitmenizacijos lygis tebėra žemas. [Austrijoje](#) sukurta darbo grupė, kurios tikslas – stebėti parlamento nariams taikytinas turto ir interesų atskleidimo taisykles, tačiau kol kas konkrečių rezultatų tai nedavė. Turto deklaravimo sistemos nebaigė kurti ir [Kipras](#), nes atitinkamas aktas vis dar svarstomas parlamente. [Airijoje](#) imtasi tam tikrų veiksmų siekiant patobulinti informacijos apie turtą atskleidimo taisykles⁵⁹.

Pranešėjų apsauga

Pranešėjų apsauga atlieka esminį vaidmenį nustatant korupciją ir užkertant jai kelią. Kaip pažymėta pernykštėje ataskaitoje, į nacionalinę teisę perkėlus ES direktyvą dėl pranešėjų apsaugos⁶⁰, daugelyje valstybių narių buvo peržiūrėti esami arba priimti nauji teisės aktai. Nuo 2022 m. liepos mėn. buvo priimti ir (arba) įsigaliojo įstatymai, kuriais direktyva perkeliama į nacionalinę teisę arba kitaip sustiprinama pranešėjų apsauga⁶¹.

Tačiau praktikoje vis dar susiduriama su didelėmis kliūtimis norint pranešti apie korupcijos atvejus: mažiau nei pusė europiečių (45 proc.) žino, kur pranešti apie korupcijos atvejį, o 30 proc. europiečių mano, kad apie korupcijos atvejus nepranešama, kadangi pranešti būtų beprasmiška, nes atsakingi asmenys nebus nubausti⁶². Teisėkūros veiksmus papildė kitos

⁵⁸ Rekomendacijos susijusios su BE, CZ, DK, DE, HU, NL ir SE [...].

⁵⁹ Rekomendacijos susijusios su DK, IE, ES, CY, HU, AT, PL, PT ir SK.

⁶⁰ Direktyva (ES) 2019/1937 dėl asmenų, pranešančių apie Sąjungos teisės pažeidimus, apsaugos (OL L 305, 2019 11 26).

⁶¹ Airija, Austrija, Bulgarija, Čekija, Graikija, Ispanija, Italija, Liuksemburgas, Nyderlandai, Prancūzija, Rumunija, Slovėnija, Suomija, Vengrija, Vokietija. Šiuo metu Komisija vertina perkėlimo į nacionalinę teisę priemonių, apie kurias pranešta, atitiktį Direktyvai (ES) 2019/1937.

⁶² Specialioji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 534 apie piliečių požiūrį į korupciją ES (2023 m.).

pastangos įgyvendinti naujus įstatymus ir skatinti pranešėjus naudotis naujais pranešimo kanalais. [Slovakijoje](#) speciali Pranešėjų apsaugos tarnyba investuoja į visuomenės informavimo kampanijas, skirtas nuolat žemo pranešimų lygio problemai spręsti. [Kipre](#) iki šiol negauta pranešėjų skundų dėl pažeidimų, todėl imtasi informuotumo didinimo veiksmų. [Danija](#) ir [Malta](#) parengė naujas gaires ir informavimo priemones.

Didelės rizikos sričių problemų sprendimas

Nė vienas sektorius ar veiklos sritis nėra apsaugoti nuo korupcijos rizikos, bet ypatingą dėmesį reikėtų skirti bendroms didelės rizikos sritims, kurios paprastai yra susijusios su didelių viešųjų lėšų valdymu arba galimybe gauti leidimus ar naudotis ypatingos svarbos paslaugomis. Todėl tokie sektoriai kaip sveikatos priežiūra, statyba ar miestų planavimas yra pažeidžiami, o investuojant viešąsias lėšas reikia atsižvelgti į naują su korupcija susijusią riziką. Taip pat reikia nuolat stebėti tas sritis, kuriose kyla sunkaus nusikalstamumo rizika, pvz., uostus, kuriuose savo įtaką siekia įtvirtinti organizuotos nusikalstamos grupės, užsiimančios prekyba narkotikais. Kitos rizikos sritys yra susijusios su politinių partijų finansavimu ir pilietybės suteikimo investuotojams bei leidimo investuotojams gyventi šalyje programomis⁶³.

Politinių partijų finansavimas yra didelės korupcijos rizikos sritis, paminėta keliose 2022 m. rekomendacijose; šioje srityje kelios valstybės narės įgyvendina arba svarsto galimybę įgyvendinti reformas skaidrumui ir priežiūrai didinti. [Austrijoje](#) užbaigus svarbią politinių partijų finansavimo sistemos reformą, sustiprintas Audito Rūmų vaidmuo. [Nyderlanduose](#) įsigaliojo peržiūrėtos politinių partijų finansavimo taisyklės, kuriomis draudžiama priimti dovanas iš užsienio ir sugriežtinamos skaidrumo ir ataskaitų teikimo pareigos, taip pat vykdomos kitos teisėkūros reformos. [Belgijoje](#) politinių partijų finansavimo reforma ir toliau plačiai diskutuojama, nors konkrečių rezultatų dar nėra. [Lenkijoje](#) įsigaliojo naujos priemonės, kuriomis didinamas politinių partijų finansų skaidrumas, nors susirūpinimą tebekelia aukos partijoms ir rinkimų kampanijos. [Ispanijoje](#), nepaisant oficialaus Audito Rūmų prašymo, politinių partijų finansavimą reglamentuojantis įstatymas lieka nepakitęs. [Čekijoje](#) imtasi tam tikrų veiksmų siekiant reformuoti politinių partijų finansavimo sistemą. [Danijoje](#) priimtas naujas politinių partijų viešojo finansavimo įstatymas ir pradėtos diskusijos dėl teisėkūros iniciatyvos dėl privačiojo politinių partijų finansavimo.

Kitos valstybės narės tebesusiduria su iššūkiais. [Italijoje](#) aukos ir toliau dovanojamos per politinius fondus ir asociacijas, nors parlamente prasidėjo diskusijos dėl įstatymo projekto. Partijų finansavimo tikrinimas [Slovėnijoje](#) nėra sistemingas, o Audito Rūmai svarsto būdus, kaip padidinti politinių partijų auditų efektyvumą. [Vokietijoje](#) vis dar vykdomos kelios vyriausybės koalicijos susitarime numatytos reformos, įskaitant politinių partijų finansavimo taisyklių peržiūrą⁶⁴.

Pilietybės suteikimo investuotojams ir leidimo investuotojams gyventi šalyje programos kelia korupcijos riziką. Jos taip pat kelia susirūpinimą dėl saugumo, pinigų plovimo ir mokesčių slėpimo⁶⁵, taip pat dėl tokių programų naudojimo siekiant išvengti ekstradicijos, apeiti sankcijas ir išplauti neteisėtas pajamas. Programos taip pat gali skatinti valstybės pareigūnų ir privačių tarpininkų papirkinėjimą. Be to, Komisija mano, kad ES pilietybės suteikimas mainais už iš anksto nustatytus mokėjimus ar investicijas, nesant tikro ryšio su atitinkama valstybe nare, kenkia ES pilietybės esmei ir pažeidžia ES teisę, ir ėmėsi veiksmų siekdama užtikrinti, kad visos Europos Sąjungoje taikomos pilietybės suteikimo investuotojams programos būtų

⁶³ Bendras komunikatas dėl kovos su korupcija, JOIN(2023) 12 *final*, Briuselis, 2023 5 3, p. 7.

⁶⁴ Rekomendacija susijusi su IT.

⁶⁵ 2019 m. sausio 23 d. priimta Komisijos ataskaita „Investuotojų pilietybės ir leidimo gyventi schemas Europos Sąjungoje“, COM(2019) 12 *final*.

panaikintos⁶⁶. [Bulgarija](#) pradėjo šalies pilietybės, kuri anksčiau buvo suteikiama pagal (jau panaikintą) pilietybės suteikimo investuotojams programą, panaikinimo procesą, nes investuotojai nesilaikė nacionalinės teisinės sistemos. [Kipras](#) praktiškai nustojo taikyti savo pilietybės suteikimo investuotojams programą, nors jos teisinis pagrindas tebegalioja. [Malta](#) toliau vykdo savo programą, nors nustojo natūralizuoti investuotojus iš Rusijos ir Baltarusijos⁶⁷. Ir [Kipras](#), ir [Malta](#), įgyvendindami Komisijos rekomendaciją dėl investuotojų programų⁶⁸, pateiktą atsižvelgiant į plataus masto Rusijos invaziją į Ukrainą, taip pat panaikino investuotojų, kurie anksčiau buvo natūralizuoti pagal leidimo investuotojams gyventi šalyje programas, pilietybę. Leidimo investuotojams gyventi šalyje programos išlieka itin neatsparios su korupcija susijusiai rizikai, todėl reikia toliau kruopščiai atlikti rizikos patikrinimus. 2019 m. Komisijos ataskaitoje dėl pilietybės suteikimo investuotojams ir leidimo investuotojams gyventi šalyje programų nurodyta, kad leidimo investuotojams gyventi šalyje programą turi 19 valstybių narių⁶⁹. Neseniai vienos valstybės narės⁷⁰ savo programas nutraukė arba jas nutraukia šiuo metu, o kitose valstybėse narėse⁷¹ tęsiamas darbas siekiant įvertinti konkrečią riziką ir (arba) imtis jos mažinimo priemonių.

Daugelyje valstybių narių pagrindinės sritys, kuriose kyla didelė korupcijos rizika, tebėra *viešieji pirkimai* ir *sveikatos priežiūros sektorius*. Kitos sritys, kuriose didelė korupcijos rizika, – aplinkos apsauga, kultūros paveldo apsauga ir energetikos sektorius. Reikia toliau dirbti, kad būtų nustatytos bendros didelės rizikos sritys, nes korupcijos veikla nuolat vystoma ir pritaikoma prie naujų galimybių. Komisija išpareigojo šiuo klausimu bendradarbiauti su valstybėmis narėmis. Vienas iš pirmųjų naujojo ES kovos su korupcija tinklo, kurį įsteigs Komisija, uždavinių bus iki 2024 m. nustatyti bendras rizikos sritis⁷². Kai kurios valstybės narės stengiasi mažinti korupcijos riziką konkrečiose srityse, visų pirma susijusiose su viešaisiais pirkimais. Greitoji „Eurobarometro“ apklausa apie įmonių požiūrį į korupciją ES rodo, kad 26 proc. ES įmonių mano, jog per pastaruosius trejus metus korupcija praktiškai sutrukdė joms laimėti viešąjį konkursą ar sudaryti viešųjų pirkimų sutartį⁷³. [Suomija](#) organizuoja specialius mokymus, skirtus su viešaisiais pirkimais susijusiai rizikai mažinti. [Slovėnijoje](#) toliau dedamos pastangos didinti skaidrumą atnaujinant viešųjų pirkimų registrą, kad į jį būtų įtraukta išsamesnė informacija apie visą viešųjų sutarčių gyvavimo ciklą. [Lietuvoje](#) baigiama diegti nauja e. viešųjų pirkimų sistema, siekiant sukurti sąsajas su kitais valstybės registrais, kad būtų paprasčiau ja naudotis.

2.3. Žiniasklaidos pliuralizmas ir žiniasklaidos laisvė

Laisvos ir pliuralistinės žiniasklaidos aplinka yra labai svarbi teisinės valstybės apsaugai, nes nepriklausoma ir laisva žiniasklaida, atlikdama savo kaip demokratijos sergėtojos vaidmenį, verčia valdžią ir institucijas prisiimti atsakomybę. Politinis ir valstybės spaudimas žiniasklaidai

⁶⁶ Komisija pradėjo pažeidimo nagrinėjimo procedūras dėl Kipro ir Maltos vykdomų programų.

⁶⁷ 2023 m. kovo 21 d. Komisija perdavė Maltos bylą nagrinėti Europos Sąjungos Teisingumo Teismui (byla C-181/23; dar nagrinėjama).

⁶⁸ Rekomendacija dėl investuotojų pilietybės ir leidimo gyventi schemų, atsižvelgiant į Rusijos invaziją į Ukrainą, priimta 2022 m. kovo 28 d., C(2022) 2028.

⁶⁹ Leidimo investuotojams gyventi šalyje programos taikytos iš viso 19-oje valstybių narių: Bulgarijoje, Čekijoje, Estijoje, Airijoje, Graikijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje, Kroatijoje, Italijoje, Kipre, Latvijoje, Lietuvoje, Liuksemburge, Maltoje, Nyderlanduose, Lenkijoje, Portugalijoje, Rumunijoje ir Slovakijoje.

⁷⁰ Airija, Portugalija ir Nyderlandai.

⁷¹ Ispanijoje ir Lietuvoje.

⁷² Šiam darbui vadovaus Komisija, glaudžiai konsultuodamasi su valstybėmis narėmis. Tai bus svarbu kuriant būsimas kovos su korupcija iniciatyvas. Žr. bendrą komunikatą dėl kovos su korupcija, JOIN(2023) 12.

⁷³ Greitoji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 524 apie įmonių požiūrį į korupciją ES (2023 m.).

arba jos kontrolė pažeidžia tiek žiniasklaidos laisvę, tiek laisvę ieškoti informacijos, ją gauti ir perduoti. Žiniasklaidos pliuralizmui gali pakenkti ir labai koncentruota rinka, kur dominuoja tik keli dalyviai, ypač jei nėra griežtų redakcinio nepriklausomumo apsaugos priemonių. Europos Sąjungoje valstybės narės privalo garantuoti žurnalistams palankią aplinką, užtikrinti jų saugumą ir didinti žiniasklaidos pliuralizmą bei laisvę.

Žiniasklaidos pliuralizmo observatorija⁷⁴(MPM) įvertina riziką žiniasklaidos laisvei ir pliuralizmui visose valstybėse narėse, daugiausia dėmesio skirdamas keturioms sritims – fundamentinei žiniasklaidos laisvės apsaugai, rinkos pliuralizmui, politinei nepriklausomybei ir žiniasklaidos socialinei įtraukčiai. Naujausiais observatorijos duomenimis (MPM 2023), nuo paskutinės MPM ataskaitos šiose srityse didelių pokyčių neįvyko, nors konkretūs rodikliai tose bendrosiose srityse šiek tiek pasikeitė. Rodikliai, susiję su žurnalisto profesija ir žurnalistų apsauga, taip pat su galimybe susipažinti su informacija, iš esmės nesikeitė: abiem atvejais nustatyta tokia pati vidutinė rizika. Su informacijos apie žiniasklaidos nuosavybę skaidrumu susijęs rodiklis dar šiek tiek pagerėjo, be kita ko, dėl to, kad kelios valstybės narės įgyvendino ES teisės aktus. Visoje ES informacinės žiniasklaidos koncentracija⁷⁵ ir toliau lieka didelės rizikos lygio, o politinės nepriklausomybės erdvė esant vidutinei rizikai išlieka iš esmės nepakitusi. Šių metų bendrame reitinge žiniasklaidos pliuralizmui didelė rizika gresia penkiose valstybėse narėse, o labai didelė rizika – keturiuose valstybėse narėse⁷⁶.

Žiniasklaidos reguliavimo institucijų nepriklausomo veikimo stiprinimas

Funkcinis ir veiksmingas žiniasklaidos reguliavimo institucijų nepriklausomumas yra būtinas žiniasklaidos pliuralizmui palaikyti. Žiniasklaidos reguliavimo institucijoms taip pat reikia pakankamai išteklių ir jos turi turėti galimybę naudotis savo įgaliojimais nešališkai bei skaidriai. Visose valstybėse narėse priimta teisės aktų, kuriuose nustatyta žiniasklaidos reguliavimo institucijų kompetencija ir nepriklausomumas, o Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvoje (AŽPD) aiškiai išvardyti reikalavimai, kurių valstybės narės privalo laikytis savo žiniasklaidos reguliavimo institucijų atžvilgiu: nepriklausomumas nuo vyriausybės, nešališkumas, skaidrumas, atskaitomybė, pakankami ištekliai, skyrimo ir atleidimo procedūros ir veiksmingi apeliaciniai mechanizmai⁷⁷. Šiuo metu Komisija išsamiai vertina, kaip valstybės narės perkėlė AŽPD į nacionalinę teisę, be kita ko, žiniasklaidos reguliavimo institucijų nepriklausomumo atžvilgiu.

Nuo 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitos [Čekija](#), [Lietuva](#) ir [Airija](#), sekdamos kitų valstybių narių pavyzdžiu, priėmė nuostatas, kuriomis siekiama padidinti žiniasklaidos institucijų nepriklausomumą arba išplėsti valdžios institucijų įgaliojimus, kad jie apimtų naujas sritis. [Estijoje](#), [Ispanijoje](#) ir [Švedijoje](#) vykdomas arba rengiamas restruktūrizavimo procesas.

⁷⁴ Žiniasklaidos pliuralizmo observatorija – svarbus Komisijos teisinės valstybės principo taikymo ataskaitų informacijos šaltinis. Tai visapusiška mokslinė priemonė, dokumentuojanti žiniasklaidos sistemų būklę ir išsamiai apibūdinanti grėsmes žiniasklaidos pliuralizmui ir laisvei valstybėse narėse ir tam tikrose šalyse kandidatėse. Prie jos finansavimo prisideda ES, o nuo 2013–2014 m. ją nepriklausomai ir reguliariai taiko Žiniasklaidos pliuralizmo ir žiniasklaidos laisvės centras. Komisija taip pat naudojosi kitais šaltiniais, nurodytais šalių skyriuose, pavyzdžiui, organizacijos „Žurnalistai be sienų“ rengiamu pasaulio spaudos laisvės indeksu ir Europos Tarybos platforma, skirta žurnalistikos apsaugai ir žurnalistų saugumui stiprinti.

⁷⁵ Šis rodiklis MPM 2023 buvo pervadintas kaip žiniasklaidos paslaugų teikėjų pliuralizmas.

⁷⁶ Didėjančios rizikos tvarka – Kroatija, Kipras, Graikija, Slovėnija ir Malta laikomos didelės rizikos šalimis, o Bulgarija, Lenkija, Rumunija ir Vengrija – labai didelės rizikos šalimis. Žiniasklaidos pliuralizmo observatorija ragina būti atsargiems lyginant jos reitingus su kitų indeksų (pvz., „Žurnalistų be sienų“ pasaulio spaudos laisvės indeksu) skelbiamais reitingais, nes naudojamos metodikos, rodikliai ir aprėptys skiriasi.

⁷⁷ 2018 m. lapkričio 14 d. Direktyva (ES) 2018/1808.

Susirūpinimą tebekelia kelių valstybių narių reguliavimo institucijų neveiksmingumas ar funkcinis nesavarankiškumas praktikoje. Kai kurie iš šių susirūpinimą keliančių klausimų yra susiję su nepakankamomis apsaugos nuo netinkamos politinės įtakos skyrimo procesui arba reguliavimo institucijų veikimui priemonėmis, kaip yra [Vengrijoje](#), [Slovėnijoje](#) ir [Lenkijoje](#). [Graikijoje](#) ir [Rumunijoje](#) vis dar nepakanka išteklių, kad valdžios institucijos galėtų visapusiškai atlikti savo užduotis⁷⁸.

Informacijos apie žiniasklaidos nuosavybę skaidrumo didinimas

Žiniasklaidos nuosavybė gali lemti tiesioginę ar netiesioginę redakcinių sprendimų ir teikiamo naujienų turinio kontrolę ar reikšmingą įtaką jiems. Todėl informacijos apie žiniasklaidos nuosavybę skaidrumas leidžia naudotojams priimti geriau informacija pagrįstus sprendimus. Europos standartais⁷⁹ valstybės narės raginamos šioje srityje imtis konkrečių priemonių⁸⁰. Nuo tada, kai buvo paskelbta paskutinė ataskaita, [Graikijoje](#), [Liuksemburge](#), [Švedijoje](#) priimti nauji teisės aktai, kuriais didinamas informacijos apie žiniasklaidos nuosavybę skaidrumas arba tokios informacijos prieinamumas visuomenei, o [Kipre](#) tokie teisės aktai patobulinti. [Bulgarijoje](#) tęsiami svarstymai, siekiant užtikrinti veiksmingesnę žiniasklaidos nuosavybės pareigų vykdymą. Vadovaujantis 2022 m. ataskaitos rekomendacijomis, žiniasklaidos reguliavimo institucijai [Čekijoje](#) buvo suteiktos papildomos teisės susipažinti su teisingumo ministerijos turimais duomenimis apie žiniasklaidos nuosavybę, tačiau teisės aktai, kuriais paaikškinama nuosavybės apibrėžtis, dar nėra priimti. Diskusijos dėl informacijos apie žiniasklaidos nuosavybę skaidrumo taisyklių persvarstymo prasidėjo [Prancūzijoje](#); šioje šalyje išreikštas susirūpinimas dėl sudėtingų akcininkų struktūrų skaidrumo⁸¹.

Žiniasklaidos apsauga nuo politinio spaudimo ir įtakos

Pernelyg didelis politinis spaudimas ir politinė įtaka žiniasklaidai, ypač iš valstybės valdžios institucijų ir valdančiųjų partijų, kenkia žiniasklaidos nepriklausomumui, todėl gali neigiamai paveikti teisinę valstybę. Šiuo atžvilgiu ypač svarbios yra skaidrios sąžiningo valstybinės reklamos paskirstymo taisyklės ir griežtos apsaugos priemonės, užkertančios kelią visuomeninės žiniasklaidos politizavimui.

Valstybinė reklama apima bet kokį valstybės biudžeto panaudojimą visais lygmenimis arba valstybės kontroliuojamų įmonių biudžeto panaudojimą reklamai ir kampanijoms. Svarbu, kad skirstymas būtų skaidrus ir vyktų remiantis sąžiningais kriterijais, kad būtų išvengta pavojaus, jog valstybinė reklama bus naudojama kaip politinės įtakos ir lėšų pritraukimo priemonė siekiant sudaryti palankesnes sąlygas tam tikroms žiniasklaidos priemonėms. Atsižvelgiant į 2022 m. ataskaitos rekomendacijas, imtasi pokių keliose valstybėse narėse, tačiau iššūkių dar yra. [Austrijos](#) parlamentas priėmė įstatymą, kuriuo didinamas valstybinės reklamos skaidrumas, tačiau jos paskirstymo teisingumo klausimas neišspręstas. [Bulgarijoje](#) šiam klausimui nagrinėti buvo sudaryta ekspertų grupė, nes aiškios sistemos, užtikrinančios skaidrumą skiriant valstybinę reklamą, nebuvimas tebekelia susirūpinimą. [Lietuvoje](#) priimtu

⁷⁸ Rekomendacija susijusi su HU.

⁷⁹ Ministrų komiteto rekomendacija valstybėms narėms CM/Rec(2018) 11 dėl žiniasklaidos pliuralizmo ir informacijos apie žiniasklaidos nuosavybę skaidrumo.

⁸⁰ Atitinkamų nuostatų yra ir ES teisės aktuose: 2010 m. kovo 10 d. Direktyvoje (ES) 2010/13 su pakeitimais, padarytais 2018 m. lapkričio 14 d. Direktyva (ES) 2018/1808; Bendruosiuose (su sektoriais nesusijusiuose) tikrosios nuosavybės skaidrumo įpareigojimuose, nustatytuose kovos su pinigų plovimu direktyvose (2018 m. gegužės 30 d. Direktyvoje (ES) 2018/843 ir 2015 m. gegužės 20 d. Direktyvoje (ES) 2015/849); informacijos apie žiniasklaidos nuosavybę nuostatų skaidrumas taip pat įtrauktas į [Europos žiniasklaidos laisvės aktą \(pasiūlymą dėl reglamento ir rekomendacijos\)](#).

⁸¹ Rekomendacijos susijusios su CZ ir FR.

nauju įstatymu reikalaujama, kad valstybės institucijos ir įstaigos internete skelbtų informaciją apie lėšas, kurias jos skyrė valstybinei reklamai.

Kitose valstybėse narėse reikia imtis priemonių, kad valstybinė reklama būtų skaidresnė ir sąžiningesnė. [Vengrijoje](#) nepriimta ar nenumatyta jokių priemonių, skirtų reglamentuoti ir taip padidinti gausios valstybinės reklamos nukreipimo į žiniasklaidos priemones sąžiningumui. [Kroatijoje](#) nuo paskutinės teisėkūros reformos 2021 m. nesiimta jokių tolesnių veiksmų, kad būtų dar labiau patobulinta viešojo konkurso dėl valstybinės reklamos vietos ir regioninėje žiniasklaidoje tvarka⁸².

Siekiant užkirsti kelią politiniam kišimuisi labai svarbi reglamentavimo sistema ir apsaugos priemonės, užtikrinančios *nepriklausomą visuomeninės žiniasklaidos valdymą ir redakcinį nepriklausomumą*. Už transliuojančiosioms organizacijoms suteiktą finansavimą šiai viešajai paslaugai teikti atsako kiekviena valstybė narė, tačiau turi būti laikomasi ES prekybos ir konkurencijos taisyklių⁸³. Vis dėlto visos valstybės narės susitarė dėl Europos standartų ir pagrindinių principų, susijusių su nepriklausomumu, reglamentavimo ir politikos sistema, finansavimu, skyrimu, atskaitomybe, valdymu, skaidrumu ir atvirumu šioje srityje⁸⁴.

Keliose valstybėse narėse vykdomos reformos, kuriomis siekiama didinti nacionalinių visuomeninių transliuotojų nepriklausomumą. [Liuksemburge](#) teisės aktais įtvirtinta nauja visuomeninės žiniasklaidos radijo stotis, padidintas jos nepriklausomumas, patikslinta jos misija ir užtikrinta stabili finansinė sistema. [Slovėnijoje](#) priimtas naujas visuomeninės žiniasklaidos valdymo struktūrai reformuoti skirtas įstatymas, kuriame numatytos jos nepriklausomumo apsaugos priemonės. [Vokietijoje](#) susitarta dėl pakeitimų, susijusių su visuomeninių transliuotojų kompetencija, ir rengiami kiti pakeitimai, siekiant pagerinti atitikties ir kontrolės mechanizmus. [Estija](#) padidino visuomeninei žiniasklaidai skiriamus išteklius. [Slovakijoje](#) pagerėjo nepriklausomas visuomeninės žiniasklaidos valdymas, tačiau susirūpinimą tebekelia tai, ar jos finansavimas išliks tvarus. Tikimasi, kad [Čekijoje](#) priimtas naujas įstatymas padidins visuomeninės žiniasklaidos priežiūros institucijų nepriklausomumą. Reformos svarstomos [Kipre](#), [Airijoje](#) ir [Švedijoje](#). Tačiau [Rumunijoje](#), [Maltoje](#), [Lenkijoje](#) ir [Vengrijoje](#) nesiimta jokių priemonių visuomeninės žiniasklaidos nepriklausomam valdymui ir redakciniam nepriklausomumui gerinti⁸⁵.

Galimybė susipažinti su informacija

Teisė susipažinti su valdžios institucijų turima informacija yra viena iš pagrindinių skaidrumo ir atskaitomybės priemonių, kuriomis gali naudotis pilietinė visuomenė ir piliečiai, ir yra labai svarbi žurnalistams, kad jie galėtų atlikti savo darbą. 2022 m. ataskaitoje buvo pateikta keletas šios srities rekomendacijų. Nuo ataskaitos paskelbimo kelios valstybės narės pasiūlė arba priėmė teisės aktus arba nustatė praktiką, kurie turėtų palengvinti naudojimąsi teise susipažinti su viešąja informacija arba kuriais išaiškinamas vienas ar daugiau šios teisės aspektų. [Čekijoje](#) padaryti įstatymo, reglamentuojančio galimybę susipažinti su valdžios institucijų turima informacija, pakeitimai. [Lietuvoje](#) imtasi priemonių siekiant pagerinti žurnalistų galimybes susipažinti su valdžios institucijų turima informacija. [Slovakijoje](#) buvo iš dalies pakeistas Informacijos laisvės įstatymas, kad būtų išplėstas subjektų, kurie turi suteikti galimybę susipažinti su informacija, sąrašas. [Ispanijoje](#) vyriausybė rengia įstatymo dėl galimybės susipažinti su įslaptinta informacija projektą. [Vengrijoje](#) vykdoma nauja reforma siekiama sudaryti geresnes galimybes susipažinti su viešąja informacija, be kita ko, nustatant, kad

⁸² Rekomendacijos susijusios su BG, HR, CY, HU ir AT.

⁸³ Protokolo Nr. 29 dėl valstybių narių visuomeninės transliacijos sistemos, pridėto prie Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo.

⁸⁴ Europos Tarybos rekomendacijos CM/Rec(2012)1 dėl visuomeninės žiniasklaidos valdymo.

⁸⁵ Rekomendacijos susijusios su CZ, CY, HU, MT, PL, RO ir SK.

mokestis būtų mokamas išskirtiniais atvejais. [Liuksemburgas](#) ėmėsi veiksmų, kad sumažintų žurnalistų prašymų atskleisti oficialius dokumentus nagrinėjimo vėlavimą, nors aiškios paspartintos tvarkos, taikomos žurnalistams, dar nėra. [Kroatijoje](#) buvo peržiūrėti teisės aktai dėl bendros galimybės susipažinti su informacija ir viešaisiais dokumentais, nors kai kuriais atvejais vėlavimas tebekelia problemų praktikoje. [Vokietija](#) pradėjo vidinį pasirengimą vykdyti planą įstatymu įtvirtinti teisę į spaudos informaciją, susijusią su federalinėmis valdžios institucijomis.

Pernykštėje ataskaitoje akcentuotos kai kurių valstybių narių problemos lieka neišspręstos. [Maltoje](#), kur piliečiai ir žiniasklaidos įmonės ir toliau susiduria su kliūtimis prašydami galimybės susipažinti su informacija, Informacijos laisvės akto peržiūra dar nėra baigta. [Austrijoje](#), nors konsultacijos tęsėsi, nepasiekta jokios pažangos dėl planuojamų informacijos laisvės teisės aktų pakeitimų. [Suomijoje](#) pateiktas pasiūlymas reformuoti įstatymą, paaiškinant išimtis dėl galimybės susipažinti su dokumentais baudžiamajame procese, tačiau jis dar nepriimtas⁸⁶.

Žurnalistų saugumo ir apsaugos gerinimas ir teisinių grėsmių bei strateginių ieškinių dėl visuomenės dalyvavimo šalinimas

Grėsmės fiziniam saugumui, išpuoliai internete, šmeižto kampanijos, teisinės grėsmės ir cenzūra kelia pavojų žurnalistų saugumui, nors 2022 m. Europos Tarybos platforma užfiksavo ES valstybėse narėse perspėjimų sumažėjimą (25 proc.), palyginti su 2021 m.⁸⁷ 2021 m. Komisijos rekomendacijoje dėl žurnalistų saugumo⁸⁸ numatytos priemonės, susijusios su: veiksmingu ir nešališku nusikalstamų veikų tyrimu ir baudžiamuoju persekiojimu; nepriklausomais reagavimo ir paramos mechanizmais; galimybe patekti į renginių vietas ir gauti informacijos; saugumu demonstracijų metu; mokymu ir saugumu internete; skaitmeniniu įgalėjimu. Tikimasi, kad per ateinančius mėnesius valstybės narės praneš apie veiksmus, kurių imtasi šiai rekomendacijai įgyvendinti⁸⁹.

Kelios valstybės narės, laikydamosi 2022 m. ataskaitos rekomendacijų, ėmėsi priemonių žurnalistų saugumui didinti. [Graikijoje](#) įsteigta specializuota darbo grupė, kurios darbas apima grėsmių ir išpuolių prieš žurnalistus stebėjimo centro ir specialaus tarptautinio žurnalistų ir žiniasklaidos specialistų saugumo mokymo centro įsteigimą. [Belgijoje](#) pradėtos taikyti tokios priemonės kaip žurnalistų mokymas, *ad hoc* teisinė ir neteisinė pagalba ir platforma, skirta pranešti apie išpuolius. [Švedijos](#) vyriausybė, gavusi pranešimų apie vis dažnėjančias neapykantą kurstančias kalbas, grasinimus ir įžeidimus, ėmėsi veiksmų, kad padidintų žurnalistų apsaugą baudžiamosios teisės priemonėmis. [Suomijos](#) baudžiamasis kodeksas buvo iš dalies pakeistas siekiant reaguoti į žurnalistams kylančias internetines grėsmes, padidinant prieš nusikaltėlius išduodamų apribojančių teismo nutarčių veiksmingumą. [Airijos](#) nacionalinė žurnalistų sąjunga ir kitos žiniasklaidos organizacijos sudarė su nacionaline policija žiniasklaidos dalyvavimo grupę, siekdamas aptarti grasinimus ir smurtą prieš žurnalistus ir stebėtų jų saugumą ir užtikrinti, kad grupė veiktų kaip tiesioginė pranešimų policijai sistema. Kai kuriose kitose valstybėse narėse reformos dar nebaigtos.

Strateginiai ieškiniai dėl visuomenės dalyvavimo yra tam tikros formos priekabiavimas prie žurnalistų ir teisių gynėjų, dalyvaujančių sprendžiant viešojo intereso klausimus. Būtina imtis

⁸⁶ Rekomendacijos susijusios su BE, DK, DE, EE, ES, LU, MT, AT ir FI.

⁸⁷ Perspėjimai registruojami Europos Tarybos platformoje, skirtoje žurnalistikos apsaugai ir žurnalistų saugumui didinti, ir platformoje „Mapping Media Freedom“. 2021–2022 m. platformoje „Mapping Media Freedom“ užregistruotas 10 proc. mažesnis perspėjimų skaičius ES valstybėse narėse.

⁸⁸ 2021 m. Rekomendacija dėl žurnalistų saugumo (C(2021) 6650, 2021 m. rugsėjo 16 d.).

⁸⁹ Struktūrinis dialogas šia tema planuojamas 2023 m. lapkričio mėn. Europos žiniasklaidos naujienų forumė.

veiksmingų apsaugos priemonių, kad toks priekabiavimas nenutildytų žurnalistų ir nebūtų daromas atgrasomasis poveikis žiniasklaidos ir saviraiškos laisvei⁹⁰.

Garbės ir orumo įžeidimas yra vienas iš dažniausiai pasitaikančių pagrindų, dėl kurių žurnalistams pareiškiami strateginiai ieškiniai dėl visuomenės dalyvavimo. Siekdamas pašalinti strateginių ieškinių dėl visuomenės dalyvavimo keliamą grėsmę ir reaguoti į 2022 m. ataskaitos rekomendacijas, kelios valstybės narės numato nustatyti konkrečias procedūrinės apsaugos priemones ir (arba) peržiūrėti garbės ir orumo įžeidimą reglamentuojančius įstatymus. [Lietuvoje](#) priimti teisės aktai, leidžiantys anksčiau nutraukti tokias bylas ir peržiūrintys baudžiamąją atsakomybę už garbės ir orumo įžeidimą. [Italijoje](#) pradėta reformuoti nuostatas dėl garbės ir orumo įžeidimo ir profesinės paslapties bei žurnalistinių šaltinių apsaugos. [Slovakijos](#) parlamente svarstomas įstatymo projektas, kuriuo siekiama stiprinti žurnalistų apsaugą, be kita ko, iš dalies keičiant baudžiamosios teisės nuostatas dėl garbės ir orumo įžeidimo. [Maltoje](#) ir [Airijoje](#) paskelbtos reformos dar neįgyvendintos⁹¹.

2.4. Kiti instituciniai klausimai, susiję su stabdžių ir atsvarų sistema

Gerai veikiančia institucine stabdžių ir atsvarų sistema užtikrinama, kad vienos valdžios institucijos įgaliojimus kontroliuotų kitos valdžios institucijos. Nors valstybių narių nacionaliniai modeliai gali skirtis, nes priklauso nuo skirtingų konstitucinių tradicijų, visos valstybės narės turi taikyti tokią sistemą, kad būtų užtikrinta pagarba teisinei valstybei ir demokratinėms normoms. Nuo stabdžių ir atsvarų sistemos neatsiejamas stiprus nepriklausomų institucijų ir organizacijų vaidmuo. 2023 m. birželio 1 d. [Lenkijoje](#) įsigaliojęs įstatymas, kuriuo administracinis komitetas įgaliojamas įvertinti ir nuspręsti, ar iš asmenų turėtų būti iki 10 metų atimta teisė eiti viešąsias su viešųjų lėšų tvarkymu susijusias pareigas, kelia didelį susirūpinimą, nes juo gali būti pasinaudota siekiant paveikti asmenų galimybę kandidatuoti į viešąsias pareigas. Svarstomi daliniai pakeitimai⁹².

Įstatymų priėmimo ir teisėkūros proceso įtraukumas, kokybė ir skaidrumas

Tęsiant tendenciją, pastebėtą ankstesnėse teisinės valstybės principo taikymo ataskaitose, ir atsižvelgiant į 2022 m. ataskaitos rekomendacijas, toliau siekiama gerinti teisėkūros proceso kokybę ir užtikrinti tinkamą suinteresuotųjų subjektų ir pilietinės visuomenės dalyvavimą – keliose valstybėse narėse padaryta pažanga. [Estijoje](#) pradeda veikti įstatymų priėmimo procesui patobulinti skirta nauja skaitmeninė platforma, turinti papildomų funkcijų, užtikrinančių geresnį suinteresuotųjų subjektų įtraukimą. [Liuksemburge](#) priimta konstitucinė reforma, suteikianti piliečiams galimybę imtis teisėkūros iniciatyvų. [Portugalijoje](#) poveikio vertinimo taisyklės buvo iš dalies pakeistos siekiant toliau gerinti teisės aktų kokybę ir didinti teisėkūros procedūros skaidrumą. [Latvijoje](#) imtasi priemonių – naujo vietos valdžios įstatymo, kad pilietinė visuomenė aktyviau dalyvautų priimant sprendimus vietos lygmeniu. [Rumunijoje](#) priimtomis naujomis priemonėmis siekiama pagerinti sprendimų priėmimo ir teisės aktų

⁹⁰ 2022 m. Komisijos rekomendacija dėl žurnalistų ir žmogaus teisių gynėjų, užsiimančių visuomenine veikla, apsaugos nuo akivaizdžiai nepagrįstų ar piktnaudžiaujamojo pobūdžio teismo procesų (C(2022) 2428, 2022 m. balandžio 27 d.) apima priemones, susijusias su tokiose srityse kaip garbės ir orumo įžeidimas, mokymas, informuotumo didinimas, paramos mechanizmai, duomenų rinkimas, informacijos teikimas ir stebėseną taikytinomis sistemomis. Tikimasi, kad iki 2023 m. pabaigos valstybės narės perduos Komisijai šios rekomendacijos įgyvendinimo ataskaitą.

⁹¹ Rekomendacijos susijusios su HR, EL, IE, IT, MT, SI ir SK.

⁹² 2023 m. gegužės 30 d. Europos Komisijos pareiškimas dėl Lenkijos įstatymo, kuriuo įsteigiamas Rusijos poveikio vidaus saugumui tyrimo valstybinis komitetas. 2023 m. birželio 2 d. Respublikos Prezidento pateiktas įstatymo pataisas šiuo metu svarsto Senatas.

skaidrumą ir kokybę. [Danijos](#) vyriausybė įsipareigojo pagal politinį susitarimą imtis tolesnių veiksmų, kad sustiprintų parlamento vykdomą vyriausybės priežiūrą.

Kai kurių valstybių narių priimtose šios srities priemonės tebėra ankstyvame etape arba dar nedavė laukiamų rezultatų. Tikimasi, kad [Vengrijoje](#) padaryti viešų konsultacijų taisyklių pakeitimai pagerins teisėkūros procesą, tačiau jų praktinis poveikis dar neįvertintas. [Kipre](#) kuria elektroninę viešų konsultacijų platformą, siekdamas padidinti įstatymų priėmimo proceso prieinamumą ir skaidrumą, tačiau turi imtis papildomų veiksmų, kad būtų užtikrintas veiksmingas ir savalaikis konsultavimasis su suinteresuotaisiais subjektais. Susirūpinimą tebekelia [Bulgarijoje](#) taikomas įstatymų priėmimo procesas, konkrečiai, naujų procedūrinių taisyklių praktinis įgyvendinimas.

Padidinti teisėkūros procedūros skaidrumą ir pagerinti jos rezultatų kokybę padeda įtraukus suinteresuotųjų subjektų dalyvavimas, grindžiamas oficialiomis taisyklėmis. Daugelis valstybių narių ir toliau susiduria su problemomis, nes nėra oficialių konsultavimosi su suinteresuotaisiais subjektais sistemų arba jos nepakankamai taikomos praktikoje. [Malta](#) nėra priėmusi oficialios visuomenės dalyvavimo teisėkūros procese procedūros, o [Graikijoje](#) viešoms konsultacijoms ne visada skiriama pakankamai laiko. Susirūpinimą dėl teisėkūros praktikos kelia ir kitos valstybės narės. Nors [Ispanijoje](#) yra priėmusi apsaugos priemonių, kuriomis užtikrinamos viešos konsultacijos dėl vyriausybės parengtų teisėkūros pasiūlymų, susirūpinimą kelia tam tikra parlamento praktika, galinti turėti įtakos teisės aktų kokybei. Susirūpinimą tebekelia [Slovakijos](#) suinteresuotųjų subjektų dalyvavimo teisėkūros procese, ypač paspartintų procedūrų ir parlamento pasiūlymų naudojimo, lygis. [Lenkijoje](#) ir toliau laikomasi praktikos priimti įstatymus taikant procedūras, reikalaujančias tik ribotų konsultacijų. Remdamasi savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planu, Lenkija įsipareigojo iš dalies pakeisti Seimo, Senato ir Ministrų Tarybos darbo tvarkos taisykles, kad teisėkūros procese būtų daugiau naudojamosi viešomis konsultacijomis ir poveikio vertinimais. [Rumunijoje](#) vis dar yra galimybių daryti pažangą užtikrinant veiksmingas viešas konsultacijas, o vyriausybė įsipareigojo tobulinti šį procesą. [Liuksemburge](#) teisėkūros procesas viešų konsultacijų atvirumo požiūriu nepagerėjo⁹³.

Svarbūs stabdžių ir atsvarų sistemos pokyčiai, susiję su aukščiausiais ir konstituciniais teismais

Konstitucinis teisingumas yra viena pagrindinių konstitucinės demokratijos stabdžių ir atsvarų sistemos sudedamųjų dalių. Konstitucinė jurisdikcija atlieka labai svarbų vaidmenį veiksmingai taikant ES teisę ir užtikrinant ES teisinės tvarkos vientisumą. Todėl, nors šių teismų įsteigimas, sudėtis ir veikimas priklauso valstybių narių kompetencijai, naudojamosi šia kompetencija valstybės narės privalo laikytis iš ES teisės kylančių pareigų, visų pirma vertybių, kuriomis grindžiama ES⁹⁴. Kadangi Komisijai kilo didelis susirūpinimas, kad [Lenkijos](#) Konstitucinis Teismas ir jo praktika pažeidė ES teisę, ji bylą dėl šios šalies perdavė nagrinėti Teisingumo Teismui⁹⁵.

Atitinkamų pokyčių galima matyti ir kitose valstybėse narėse. Nuo 2023 m. liepos mėn. [Kipras](#) turi naują Aukščiausiąjį Konstitucinį Teismą, kompetentingą vertinti įstatymų konstitucingumą konkrečiose jam pateiktose bylose. [Portugalijoje](#) ir [Ispanijoje](#) vėluojant į konstitucinius teismus paskirti nauji teisėjai. [Vengrijoje](#) valdžios institucijos nebegali kreiptis į Konstitucinį Teismą, tačiau jis vis tiek gali peržiūrėti galutinius bendrosios kompetencijos teismų sprendimus.

⁹³ Rekomendacijos susijusios su EL, CY, LU, MT, PT, RO ir SK.

⁹⁴ 2022 m. vasario 22 d. ESTT sprendimas *RS (Konstitucinio Teismo sprendimų poveikis)*, C-430/21, EU:C:2022:99, 38 punktą.

⁹⁵ Žr. [pranešimą spaudai](#).

Kai kuriose valstybėse narėse konstituciniai teismai priėmė svarbius sprendimus dėl nacionalinių teisingumo sistemų organizavimo. [Lietuvos](#) Konstitucinis Teismas išaiškino aukštesniųjų teismų teisėjų atleidimo principus, dar kartą patvirtindamas Teisėjų tarybos vaidmenį. [Portugalijos](#) Konstitucinis Teismas, paragintas priimti sprendimą dėl įstatymo dėl profesinių asociacijų projekto poveikio teisininkų nepriklausomumui, pripažino jį suderinamu su Konstitucija.

Teisinės valstybės klausimai, susiję su nepaprastosios padėties paskelbimu

Kadangi dėl COVID-19 pandemijos priimtose neatidėliotinos priemonės buvo palaipsniui panaikintos, kai kuriose valstybėse narėse, pavyzdžiui, [Belgijoje](#) ir [Lietuvoje](#), konstituciniai teismai ir toliau raginami užtikrinti, kad veiksmai, kurių imtasi, atitiktų konstitucines normas. Kai kuriose valstybėse narėse toliau mokomasi iš to, kaip per COVID-19 pandemiją paskelbta nepaprastoji padėtis panaudota reformoms inicijuoti. [Portugalijoje](#) svarstomas naujas neatidėliotinių priemonių teisinis pagrindas, be kita ko, vykstančios konstitucinės peržiūros kontekste. [Suomijoje](#) priimtas Nepaprastosios padėties įgaliojimų akto pakeitimas, kuriuo sudaromos sąlygos nepaprastąją padėtį paskelbti ir kilus didelėms hibridinėms grėsmėms.

Nepaprastosios padėties įgaliojimais toliau naudojama ir per kitas krizes, tačiau tai kai kuriais atvejais kelia susirūpinimą. [Latvijoje](#) nenutraukta nepaprastoji padėtis, ribojanti, be kita ko, žiniasklaidos ir pilietinės visuomenės organizacijų, prieigą prie Latvijos ir Baltarusijos sienos. [Vengrijos](#) vyriausybė nuo 2020 m. toliau plačiai naudoja savo nepaprastosios padėties įgaliojimus, o tai mažina teisinį tikrumą ir kenkia įmonių veiklai ir stabilumui bendrojoje rinkoje.

Ombudsmenų, nacionalinių žmogaus teisių institucijų, lygybės įstaigų ir kitų nepriklausomų institucijų, kaip pagrindinių stabdžių ir atsvarų sistemos grandžių, vaidmuo

Nacionalinės žmogaus teisių institucijos (NŽTI)⁹⁶, ombudsmenai⁹⁷, lygybės įstaigos⁹⁸ ir kitos nepriklausomos institucijos ir toliau atlieka svarbų vaidmenį nacionalinėse stabdžių ir atsvarų sistemose. Kai kuriose valstybėse narėse šių įstaigų statusas dar labiau sustiprintas ir pabrėžta jų svarba sudėtingose situacijose. [Kipre](#), sustiprinus reglamentavimo sistemą, ombudsmeno statusas buvo pakeltas ir dabar jis yra A statuso NŽTI. [Slovakijoje](#) po ilgo laikotarpio, kai ši darbo vieta buvo laisva, eiti pareigas pradėjo naujas ombudsmenas ir buvo priimta konstitucinė pataisa, kad ateityje būtų užkirstas kelias tokiai situacijai. [Liuksemburge](#), priėmus konstitucinę reformą, ombudsmenas buvo įrašytas į Konstituciją. [Portugalijoje](#) ombudsmeno tarnybos reorganizavimas leido efektyviau valdyti darbo krūvį ir daugiau dėmesio skirti prioritetinėms sritims ir buvo įvertintas teigiamai. [Lenkijoje](#) padaryta tam tikra pažanga gerinant ombudsmeno veiklos sistemą, susijusią su finansavimu. [Slovėnijoje](#) nustatytos teisinės nepriklausomų įstaigų biudžetinio savarankiškumo apsaugos priemonės.

Tačiau kitose valstybėse narėse NŽTI ir toliau susiduria su sunkumais. Susirūpinimą tebekelia nepakankami [Lietuvos](#) Seimo kontrolierių įstaigai skirti žmogiškieji ir finansiniai ištekliai. Susirūpinimą tebekelia [Vengrijos](#) pagrindinių teisių komisaro nesavarankiškumas ir neveiksmingumas. [Kroatijoje](#), nors liaudies ombudsmeno rekomendacijų įgyvendinimas pagerėjo, tam tikrų problemų tebekyla užtikrinant galimybę susipažinti su informacija⁹⁹.

⁹⁶ Pagrindiniai kriterijai, kuriuos turi atitikti NŽTI, nustatyti JT Paryžiaus principuose, kuriuos 1993 m. patvirtino JT Generalinė Asamblėja (Rezoliucija A/RES/48/134). NŽTI periodiškai akredituojamos Pasaulinio nacionalinių žmogaus teisių institucijų aljanso Akreditavimo pakomitetyje.

⁹⁷ Venecijos komisijos principai dėl ombudsmenų.

⁹⁸ COM(2022) 688 *final* ir COM(2022) 689 *final*.

⁹⁹ Rekomendacijos susijusios su HR, LT ir PL.

Ketrios valstybės narės, kurios iki šiol neįsteigė JT Paryžiaus principus atitinkančios NŽTI, padarė skirtingą pažangą, o 2022 m. ataskaitos rekomendacijos buvo įgyvendintos tik iš dalies. [Italijoje](#) pateikti įstatymų projektai sukurti NŽTI, kuriais veikiančiai Duomenų apsaugos tarnybai suteikiami papildomi įgaliojimai ir siūloma konstituciniu pakeitimu įsteigti atskirą subjektą. [Čekijoje](#) rengiamas pakeitimas, kuriuo ombudsmenui bus suteikti NŽTI įgaliojimai. Tačiau jokios pažangos nepasiekta nei [Maltoje](#) steigiant NŽTI, nei [Rumunijoje](#) gaunant esamų NŽTI akreditaciją¹⁰⁰.

Keliose valstybėse narėse, įskaitant [Bulgariją](#), [Ispaniją](#) ir [Austriją](#), iššūkiu tapo vėlavimas paskirti darbuotojus į įvairias nepriklausomas institucijas. [Lenkijoje](#) nesiumta jokių veiksmų siekiant užtikrinti sistemingesnę Aukščiausiosios audito tarnybos išvadų įgyvendinimą ir greitą jos kolegijos narių paskyrimą, taip keliant pavojų šios tarnybos veiksmingam veikimui¹⁰¹.

Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimų įgyvendinimas

Pagrindinių Europos Žmogaus Teisių Teismo (EŽTT) sprendimų įgyvendinimo rezultatai – svarbus teisinės valstybės veikimo šalyje rodiklis, pirmą kartą įtrauktas į pernykštę teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą. Todėl šalių skyriuose vėl pateikiami sisteminiai visų valstybių narių pasiekti EŽTT sprendimų įgyvendinimo rodikliai, taip pat rodantys pokyčius, palyginti su pernai¹⁰². Rezultatai valstybėse narėse ir toliau skiriasi. Apskritai, panašiai kaip ir pernai, maždaug 40 proc. pastarųjų 10 metų pagrindinių EŽTT sprendimų, susijusių su ES valstybėmis narėmis, neįgyvendinta¹⁰³.

Galimybių pilietinei visuomenei atverianti sistema

Pilietinės visuomenės organizacijos (PVO) ir žmogaus teisių gynėjai yra labai svarbūs siekiant įgyvendinti ir apsaugoti Europos Sąjungos sutartyje ir Pagrindinių teisių chartijoje įtvirtintas vertybes ir teises. Pripažindama esminį pilietinės visuomenės organizacijų vaidmenį puoselėjant teisinę valstybę, demokratiją ir pagrindines teises vietoje, Komisija 2022 m. metinę Pagrindinių teisių chartijos taikymo ataskaitą paskyrė pilietinės erdvės temai¹⁰⁴.

Daugumoje valstybių narių susiformavusi pilietinei visuomenei palanki ir ją palaikanti aplinka ir pilietinės visuomenės erdvė tebelaikoma atvira¹⁰⁵, tačiau toliau dedamos pastangos siekiant pagerinti jos padėtį. [Maltoje](#) rengiamas savanoriškos veiklos sektoriaus aprašymas, siekiant sukurti pilietinės visuomenės erdvei palankią reglamentavimo sistemą. [Airijoje](#) toliau šalinamos teisinės PVO finansavimo kliūtys. [Bulgarijoje](#) pradėjo veikti Pilietinės visuomenės plėtros taryba ir ji šiuo metu rengia nacionalinį sektoriaus finansavimo mechanizmą. [Lietuvoje](#) nevyriausybinių organizacijų vis labiau pripažįstamos kaip partneriai sprendimų priėmimo procesuose. [Vokietijos](#) vyriausybė ketina pateikti teisės akto pasiūlymą, kad būtų patikslintas ne pelno organizacijų atleidimo nuo mokesčių statusas, nors konkrečių veiksmų dar nesiumta. [Švedijoje](#) dar nenustatytas pilietinės visuomenės organizacijų finansavimo ir veikimo teisinės sistemos reformų poveikis pilietinės visuomenės dalyvavimui.

Tačiau, kaip ir ankstesnėse ataskaitose, PVO ir žmogaus teisių gynėjams vis dažniau kyla iššūkių dėl siaurėjančios pilietinės erdvės, o kai kurios 2022 m. ataskaitos rekomendacijos įgyvendintos tik iš dalies. [Kipre](#) PVO patiria sunkumų dėl finansinės ir administracinės naštos.

¹⁰⁰ Rekomendacijos susijusios su CZ, IT, MT ir RO.

¹⁰¹ Rekomendacija susijusi su PL.

¹⁰² Būtinų EŽTT sprendimų vykdymo priemonių priėmimą prižiūri Europos Tarybos Ministrų Komitetas.

¹⁰³ https://commission.europa.eu/publications/2023-rule-law-report-targeted-stakeholder-consultation_en.

¹⁰⁴ COM(2022) 716 final.

¹⁰⁵ Nevyriausybinių organizacijų CIVICUS vertinimu. Pilietinės visuomenės erdvės reitingas nustatomas naudojant penkių kategorijų skalę: atvira, siaura, kliūtinga, suvaržyta ir uždara. Palyginti su 2022 m., vienos valstybės narės pilietinės visuomenės erdvės reitingas buvo sumažintas: nuo siauros iki kliūtingos.

Susirūpinimą kelia [Graikijos](#) pilietinės visuomenės organizacijų, ypač dirbančių tam tikrose srityse, padėtis. [Ispanijos](#) parlamente vykusios derybos dėl Piliečių saugumo įstatymo pakeitimų, kuriais būtų buvę galima išsklaidyti susirūpinimą dėl įstatymo poveikio pilietinei erdvei, buvo nevaisingos. [Italijoje](#) patobulintos PVO mokesčių ir finansinių lengvatų taisyklės, tačiau priimti keli nauji dekretai gali neigiamai paveikti jų darbą. [Prancūzijoje](#), nors PVO finansinė aplinka tebėra palanki, suinteresuotieji subjektai reiškia susirūpinimą dėl teisės aktų, pagal kuriuos galimybė gauti viešąjį finansavimą suteikiama, jei laikomasi pagrindinių Prancūzijos Respublikos vertybių, įgyvendinimo.

Kai kuriose valstybėse narėse pilietinė visuomenė ir toliau susiduria su didelėmis problemomis arba sistemingais veiklos erdvės apribojimais. [Vengrijoje](#) kliūtys ir toliau daro poveikį PVO ir jos vis dar patiria spaudimą. Susirūpinimą tebekelia valstybės vaidmuo finansuojant pilietinę visuomenę. [Lenkijoje](#) nepadaryta jokios pažangos gerinant pilietinės visuomenės erdvę, o suinteresuotieji subjektai pareiškė susirūpinimą dėl nuolatinių valdžios institucijų atstovų išpuolių prieš NVO, ypač prieš humanitarinę pagalbą prie Lenkijos ir Baltarusijos sienos teikiančias organizacijas, abortų aktyvistus ir LGBTIQ bendruomenės atstovus¹⁰⁶.

Nacionalinė stabdžių ir atsvarų sistemos taikymas šnipinėjimo programų naudojimo atvejais

Net ir tais atvejais, kai šnipinėjimo programų naudojimas yra susijęs su nacionaliniu saugumu, reikia nacionalinės stabdžių ir atsvarų sistemos, kad būtų užtikrintos apsaugos priemonės. Laikantis ES teisės, įskaitant Pagrindinių teisių chartiją, turėtų būti gerbiamos pagrindinės teisės, kaip antai teisė į asmens duomenų apsaugą, laisvė gauti ir skleisti informaciją, saviraiškos laisvė, teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisė į teisingą bylos nagrinėjimą.

Palyginti su pernykšte ataskaita, 2023 m. keliose valstybėse narėse nustatyta naujų pokyčių – įtariama, kad šnipinėjimo programos (pvz., „Pegasus“ ir lygiavertės sekimo pasitelkiant šnipinėjimą programos) neteisėtai naudotos prieš žurnalistus, teisininkus, valstybių politikus, Europos Parlamento narius ir piliečius. Nors valstybės narės yra kompetentingos užtikrinti savo nacionalinį saugumą, tai darydamos jos privalo laikytis atitinkamos ES teisės ir ESTT jurisprudencijos. Pagal teisinės valstybės principą, valstybių narių saugumo tarnybų naudojimas tokiomis priemonėmis turi būti pakankamai kontroliuojamas ir turi būti visapusiškai laikomasi ES teisės, be kita ko, užtikrinamos pagrindinės teisės, pavyzdžiui, teisė į asmens duomenų apsaugą ir saviraiškos laisvė, taip pat žurnalistų saugumas. [Graikijoje](#) sekimo pasitelkiant pokalbių klausymosi ir šnipinėjimo programas klausimą nagrinėja nacionalinis parlamentas, taip pat teisminės ir nepriklausomos institucijos. Didelį susirūpinimą tebekelia [Vengrijoje](#) šnipinėjimo programų pasitelkimas prieš tam tikrus tiriamosios žurnalistikos atstovus ir žiniasklaidos specialistus; susirūpinimą kelia ir tai, kad slaptų sekimo priemonių naudojimas ne baudžiamajame procese prižiūrimas neveiksmingai. [Lenkijoje](#) nustatytas naujas programos „Pegasus“ naudojimo atvejis, o ombudsmenas ir Aukščiausiosios audito tarnybos pirmininkas pareiškė su tuo susijusį susirūpinimą.

3. ES LYGMENS POKYČIAI IR VEIKSMAI TEISINĖS VALSTYBĖS SRITYJE

3.1 Dialogas ir tolesni veiksmai, susiję su teisinės valstybės principo taikymo ataskaita

Tarpinstitucinis dialogas

Taryba toliau palaikė metinį dialogą teisinės valstybės klausimais remdamasi teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. 2022 m. rugsėjo mėn. Bendrųjų reikalų taryboje vyko

---

¹⁰⁶ Rekomendacijos susijusios su DE, IE, EL, HU, PL ir SE.

horizontalioji diskusija dėl bendrų teisinės valstybės pokyčių, o vėliau – 2022 m. gruodžio mėn.¹⁰⁷ ir 2023 m. kovo mėn.¹⁰⁸ – vyko diskusijos dėl konkrečių šalių. Pirmasis visas diskusijų dėl 27 valstybių narių ciklas užbaigtas pirmininkaujant Švedijai ir tuo pačiu metu pradėtas antrasis ciklas. Procesas Taryboje bus vertinamas antrąjį 2023 m. pusmetį, kaip nustatyta 2019 m. Suomijos pirmininkavimo išvadose¹⁰⁹.

Kaip ir ankstesniais metais, Teisingumo taryba taip pat surengė konkrečius debatus su teisine valstybe susijusiomis temomis: 2022 m. spalio mėn. ministrai pasikeitė nuomonėmis apie teisėjų mokymą ir jo poveikį teisei kreiptis į teismą, o 2023 m. kovo mėn. – apie kliūtis kreiptis į teismą. Valstybės narės pabrėžė dialogo naudą atviram ir skaidriam dalijimuisi patirtimi ir geriausios praktikos pavyzdžiais.

Teisinė valstybė ir toliau buvo Europos Parlamento prioritetas. 2023 m. kovo 30 d. priimtoje rezoliucijoje dėl 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitos¹¹⁰ Europos Parlamentas palankiai įvertino rekomendacijų įtraukimą, kartu pabrėždamas, kad reikia imtis veiksmingų tolesnių veiksmų. Rezoliucijoje taip pat palankiai įvertintas naujų temų įtraukimas ir girtos Komisijos pastangos bendradarbiauti su nacionaliniais suinteresuotaisiais subjektais. Parlamentas pakartojo raginimą Komisijai nuosekliai ir prasmingai įtraukti pilietinę visuomenę.

Europos Parlamento Piliečių laisvių, teisingumo ir vidaus reikalų (LIBE) komiteto Demokratijos, teisinės valstybės ir pagrindinių teisių stebėsenos grupė toliau organizavo stebėsenos misijas valstybėse narėse¹¹¹. Stebėsenos grupė apsilankė Ispanijoje, Slovėnijoje, Bulgarijoje, Prancūzijoje, Graikijoje, Maltoje ir Slovakijoje ir dėl savo išvadų surengė tolesnes diskusijas. Ji taip pat surengė keletą teminių diskusijų, pavyzdžiui, dėl ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planuose nustatytų tarpinių reikšmių, susijusių su teisine valstybe, ir teisinės valstybės apsaugos mechanizmo bendro sąlygų režimo ir kitų biudžeto priemonių taikymo siekiant užtikrinti pagarbą ES vertybėms.

ES lygmens diskusijose teisinės valstybės klausimais toliau dalyvavo Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (EESRK) (jo pagrindinių teisių ir teisinės valstybės *ad hoc* grupė) ir Regionų komitetas (jo pilietybės, valdymo, institucinių ir išorės reikalų komisija). 2022 m. rugsėjo mėn. EESRK surengė konferenciją dėl 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitos.

Dialogas su valstybėmis narėmis

Komisija toliau vykdė informavimo veiklą nacionaliniu lygmeniu valstybėse narėse. Ji paragino valstybes nares, esant suinteresuotumui, surengti papildomus techninius posėdžius siekiant aptarti pirmą kartą į 2022 m. ataskaitą įtrauktas rekomendacijas. Kelios valstybės narės sureagavo teigiamai ir įsitraukė į techninį dialogą. Be to, politiniu lygmeniu vyko reguliarius dvišaliai susitikimai, o Komisijos nariai toliau aptarė teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą su nacionalinių parlamentų atstovais, kurie, kaip įstatymų leidėjai ir vykdomosios

---

¹⁰⁷ Diskusijose daugiausia dėmesio skirta svarbiausiems pokyčiams Lenkijoje, Portugalijoje, Rumunijoje, Slovėnijoje ir Švedijoje.

¹⁰⁸ Diskusijose daugiausia dėmesio skirta svarbiausiems pokyčiams Slovakijoje, Suomijoje, Belgijoje, Bulgarijoje ir Čekijoje.

¹⁰⁹ Pirmininkaujančios valstybės narės išvados, Metinio dialogo teisinės valstybės klausimais vertinimas, 2019 m. lapkričio 19 d.

¹¹⁰ 2023 m. kovo 30 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl Komisijos 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitos (P9_TA(2023)0094).

¹¹¹ <https://www.europarl.europa.eu/committees/en/libe-democracy-rule-of-law-and-fundament/product-details/20190103CDT02662>.

valdžios atskaitomybės užtikrintojai, atlieka ypač svarbų vaidmenį užtikrinant teisinės valstybės principo laikymąsi.

2020 m., prieš pateikiant pirmąją ataskaitą, sukurtas teisinės valstybės informacinių punktų tinklas tebėra atviras kanalas, kuriuo Komisija ir valstybės narės gali reguliariai keisti informacija per reguliarius susitikimus¹¹². Tinklo nariai aktyviai dalyvauja metiniame teisinės valstybės principo taikymo ataskaitų cikle ir dalijasi gerosios praktikos pavyzdžiais, įskaitant kitų tarptautinių organizacijų indėlių.

Dialogas su pilietinės visuomenės organizacijomis (PVO) ir parama joms

Pilietinė visuomenė tebėra viena iš pagrindinių partnerių rengiant metinę teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą. Komisija ir toliau gauna iš PVO daug rašytinių pastabų ir kviečia jas dalyvauti per vizitus į šalis rengiamuose susitikimuose. Komisija taip pat surengė bendro pobūdžio susitikimus su keletu pagrindinių pilietinės visuomenės tinklų. Šie tinklai taip pat pateikė vertingų rekomendacijų dėl teisinės valstybės principo taikymo ataskaitos rengimo proceso¹¹³. Atsižvelgdama į jas Komisija dar pratęsė konsultacijų su suinteresuotaisiais subjektais laikotarpį ir padidino skaidrumą, iš anksto paskelbdama savo svetainėje informaciją apie vizitų į šalis procesą ir datas¹¹⁴.

Priėmusi 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, Komisija kartu su Pagrindinių teisių agentūra ir nacionaliniais suinteresuotaisiais subjektais surengė pirmąjį nacionalinį dialogą teisinės valstybės klausimais¹¹⁵. Jo tikslas – paskatinti teisinės valstybės principo taikymo ataskaita pagrįstas diskusijas nacionaliniu lygmeniu. Komisijos atstovybės atitinkamose valstybėse narėse subūrė nacionalinius suinteresuotuosius subjektus ir valdžios institucijas prie apskritojo stalo, pasirūpindamos, kad akcentai būtų sudėlioti atsižvelgiant į nacionalines aplinkybes. Komisija siekia, kad, priėmus šią ataskaitą, į dialogus teisinės valstybės klausimais įsitrauktų daugiau valstybių narių.

Komisija toliau nagrinės, kaip toliau didinti PVO, profesinių tinklų ir kitų suinteresuotųjų subjektų dalyvavimą teisinės valstybės principo taikymo ataskaitos rengimo cikle. Atsižvelgiant į Konferencijos dėl Europos ateities išvadas ir Europos Parlamento raginimus, pokyčių, susijusių su pilietinės visuomenės sistema, vertinimas ataskaitose ilgainiui tapo nuodugnesnis. Šių metų ataskaitoje nagrinėjami klausimai, susiję su finansavimu, teisine sistema, pilietinės visuomenės dalyvavimu formuojant politiką ir laisva bei saugia pilietinės visuomenės veiklos aplinka.

Galiausiai per Piliečių, lygybės, teisių ir vertybių programą Komisija toliau remia PVO, visų pirma mažesnes ir vietos organizacijas, susiduriančias su ypatingais suvaržymais. Beveik trečdalis turimo programos biudžeto (1,55 mlrd. EUR) rezervuota būtent PVO, o bent 40 proc. šios sumos paskirstyta vietos ir regionų lygmenimis. Be paramos konkretiems projektams, taip pat numatyta galimybė skirti dotacijų PVO pajėgumams stiprinti ir plėtrai remti.

3.2. ES veiksmai, skirti teisinės valstybės principo laikymuisi užtikrinti

Naujos iniciatyvos, skirtos kovoti su korupcija, puoselėti sąžiningumo kultūrą, remti žiniasklaidos laisvę ir ginti demokratiją

¹¹² Daugiau informacijos apie tinklą pateikiama Komisijos svetainės europa.eu tinklalapyje „[Teisinės valstybės nacionalinių informacinių punktų tinklas](#)“.

¹¹³ Žr. <https://epd.eu/wp-content/uploads/2023/02/rule-of-law-2023-report-statement.pdf>.

¹¹⁴ [2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita \(europa.eu\)](#).

¹¹⁵ Belgijoje, Vokietijoje ir Kroatijoje.

Iššūkiai, nustatyti ankstesnėse teisinės valstybės principo taikymo ataskaitose, paskatino imtis kelių naujų ES iniciatyvų. Šiomis iniciatyvomis keliami standartai ir padedama puoselėti bei saugoti teisinės valstybės principus Europos Sąjungoje.

2023 m. gegužės 3 d. priimtu priemonių rinkiniu¹¹⁶ Komisija ėmėsi ryžtingų veiksmų, kad sustiprintų teisinę ir institucinę kovos su korupcija sistemą. Nauju pasiūlymu siekiama sugriežtinti taisykles, kuriomis kriminalizuojami korupciniai nusikaltimai ir sankcijos suderinamos visoje ES. Pagal kitą vyriausiojo įgaliojimo pasiūlymą, kuriam pritarė Komisija, sukurtų būtų sukurtas specialus bendros užsienio ir saugumo politikos (BUSP) sankcijų režimas, skirtas kovoti su sunkiais korupciniais nusikaltimais visame pasaulyje. Šiose naujose priemonėse daug dėmesio skiriama prevencijai ir sąžiningumo kultūros puoselėjimui. Šie veiksmai buvo papildyti atsižvelgiant į ES institucijas, kai 2023 m. birželio mėn. Komisija pasiūlė sudaryti bendrą susitarimą įsteigti tarpinstitucinį etikos organą, kad būtų užtikrintas pasitikėjimas Europos Sąjunga ir jos institucijomis etikos, skaidrumo ir sąžiningumo atžvilgiu, ir patvirtino priemones, kuriomis siekiama dar labiau didinti skaidrumą. Šis organas nustatys tvirtus bendrus standartus visoms ES institucijoms¹¹⁷.

Žiniasklaidos laisvės ir pliuralizmo apsauga Europos Sąjungoje tebėra vienas iš pagrindinių prioritetų¹¹⁸. 2022 m. rugsėjo mėn. Komisija atvėrė naujų galimybių pasiūlydama teisės aktus, kuriais nustatomos bendros ES apsaugos priemonės, skirtos žiniasklaidos laisvei ir pliuralizmui užtikrinti. Į pasiūlymą dėl Europos žiniasklaidos laisvės akto¹¹⁹ įtrauktos taisyklės, skirtos žiniasklaidos pliuralizmui ir nepriklausomumui Europos Sąjungoje apsaugoti, apsaugos nuo politinio kišimosi į redakcinius sprendimus priemonės ir konkrečios taisyklės, skirtos užkirsti kelią šnipinėjimo programų naudojimui prieš žurnalistus. Jame daugiausia dėmesio skiriama visuomeninės žiniasklaidos nepriklausomumo ir pastovaus finansavimo, informacijos apie žiniasklaidos priemonių nuosavybę skaidrumo ir valstybinės reklamos paskirstymo klausimams. Jame taip pat raginama imtis priemonės, kad būtų apsaugotas redaktorių nepriklausomumas ir atskleisti interesų konfliktai.

Europos Parlamentas, bendradarbiaudamas su Tyrimo komitetu programos „Pegasus“ ir lygiaverčių šnipinėjimo programų naudojimui tirti (PEGA komitetu), pradėjo darbą svarbia kryptimi, susijusia su šnipinėjimo programomis. 2023 m. gegužės mėn. jis priėmė galutinį pranešimą¹²⁰, kur neteisėtas šnipinėjimo programų naudojimas griežtai smerkiamas. Rekomendacijose valstybės narės raginamos spręsti problemas, susijusias su įtariamu neteisėtu šnipinėjimo programų naudojimu. Pranešime taip pat pateiktos rekomendacijos dėl veiksmų ES lygmeniu, įskaitant pasiūlymus dėl sąlyginio šnipinėjimo programų pardavimo ir naudojimo Europos Sąjungoje, ES teisės aktų neatitinkančių eksporto licencijų panaikinimo ir

---

¹¹⁶ Bendras komunikatas dėl kovos su korupcija, JOIN(2023) 12 *final*, 2023 m. gegužės 3 d., ir pasiūlymas dėl Kovos su korupcija direktyvos, COM(2023) 234 *final*, 2023 m. gegužės 3 d.

¹¹⁷ Pasiūlymas dėl tarpinstitucinio etikos organo, COM(2023) 311 *final*, 2023 m. birželio 8 d.

¹¹⁸ Tęsiamas darbas, susijęs su 2021 m. Rekomendacija dėl žurnalistų saugumo (C(2021) 6650, 2021 m. rugsėjo 16 d.) ir pasiūlymais dėl žurnalistų ir žmogaus teisių gynėjų, užsiimančių visuomenine veikla, apsaugos nuo akivaizdžiai nepagrįstų ar piktnaudžiaujamojo pobūdžio teismo procesų (strateginių ieškinių dėl visuomenės dalyvavimo, C(2022) 2428 ir COM(2022) 177, 2022 m. balandžio 27 d.).

¹¹⁹ Pasiūlymas dėl reglamento, kuriuo nustatoma bendra žiniasklaidos paslaugų vidaus rinkoje sistema (Europos žiniasklaidos laisvės aktas), COM(2022) 457, 2022 m. rugsėjo 16 d.

¹²⁰ Pranešimas dėl su programos „Pegasus“ ir lygiaverčių šnipinėjimo programų naudojimu susijusių galimų pažeidimų ir netinkamo administravimo taikant Sąjungos teisę tyrimo ([2022/2077\(INI\)](#)).

bendrų ES standartų, kuriais reglamentuojamas šnipinėjimo programų naudojimas¹²¹. Dabar Komisija atidžiai vertina galutinę Europos Parlamento poziciją ir rekomendacijas.

Siekdama išspręsti problemas ir įveikti iššūkius, su kuriais susiduria daugelis lygybės įstaigų, ir sustiprinti jų vaidmenį bei nepriklausomumą visose valstybėse narėse, 2022 m. gruodžio mėn. Europos Komisija priėmė du pasiūlymus dėl teisėkūros procedūra priimamų aktų dėl lygybės įstaigų veiksmingo veikimo standartų nustatymo¹²².

Teisinės valstybės principo laikymasis naudojant visas turimas priemones

Metinė teisinės valstybės principo taikymo ataskaita papildoma keletą kitų ES lygmens mechanizmų ir priemonių – kiekvienas iš jų turi savo paskirtį.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (ESTT) jurisprudencija teisinės valstybės srityje toliau konsolidavosi; ESTT nagrinėjo Komisijos jam pateiktas pažeidimo nagrinėjimo procedūras ir nacionalinių teismų prašymus priimti prejudicinius sprendimus. Neseniai nagrinėtoje byloje ESTT patvirtino, kad institucija, atsakinga už drausmines procedūras prieš teisėjus, turi būti nepriklausoma ir nešališka, o jos direktoriaus veiksmų peržiūrą reglamentuojančios taisyklės turi būti parengtos taip, kad nekiltų jokių pagrįstų abejonių¹²³. Visai neseniai, 2023 m. birželio 5 d., ESTT išsamiau išaiškino ES reikalavimus dėl teismų nepriklausomumo ir konstatavo, kad visos ginčijamos 2019 m. gruodžio mėn. Lenkijos parlamento priimto įstatymo nuostatos pažeidžia ES teisę, visų pirma teismų nepriklausomumo ir veiksmingos teisminės apsaugos principus¹²⁴.

Komisija toliau atliko ES sutarčių sergėtojos vaidmenį ir pradėjo pažeidimo nagrinėjimo procedūras, kad pašalintų konkrečius teisinės valstybės principo pažeidimus¹²⁵. 2022 m. komunikate „Užtikrinti ES teisės aktų vykdymą, kad Europa būtų naudinga“¹²⁶ Komisija pabrėžė, kad ES yra teisės bendrija, grindžiama bendromis valstybių narių vertybėmis, todėl jos pagrindas yra ES teisės taikymas ir vykdymo užtikrinimas ir teisinės valstybės principo laikymasis.

Prieš Lenkiją¹²⁷ ir Vengriją¹²⁸ pradėta ES sutarties 7 straipsnyje nustatyta bendrų ES vertybių puoselėjimo procedūra, pagal kurią Taryba gali nutarti, jog iškilo aiškus pavojus, kad gali būti šturkščiau pažeistos ES vertybės, ir imtis dėl tokio pavojaus tolesnių veiksmų, tebevyksta. 2023 m. gegužės mėn. Taryba surengė Lenkijos atstovų klausymus, o 2022 m. lapkričio mėn. ir 2023 m. gegužės mėn. – Vengrijos atstovų.

Teisinės valstybės principo laikymasis tebėra esminė tinkamo ES lėšų valdymo išankstinė sąlyga. Nuo 2021 m. sausio 1 d. bendru Sąjungos biudžeto apsaugos sąlygų režimu (Sąlygų reglamentu) patikimas Sąjungos biudžeto finansų valdymas ir ES finansiniai interesai saugomi

¹²¹ Europos Parlamento rekomendacijos dėl su programos „Pegasus“ ir lygiaverčių šnipinėjimo programų naudojimu susijusių galimų pažeidimų ir netinkamo administravimo taikant Sąjungos teisę tyrimo pasiūlymas, PEGA/9/11041/2023/2500(RSP).

¹²² COM(2022) 688 *final* ir COM(2022) 689 *final*.

¹²³ 2023 m. gegužės 11 d. ESTT sprendimas *Inspekcija Judiciară*, C-817/21, ECLI:EU:C:2023:391.

¹²⁴ 2023 m. birželio 5 d. ESTT sprendimas *Komisija / Lenkija*, C-204/21, ECLI:EU:C:2023:442.

¹²⁵ Pavyzdžiui, 2023 m. vasario 15 d. Komisija nusprendė bylą dėl Lenkijos padarytų ES teisės pažeidimų perduoti nagrinėti Teisingumo Teismui, nes didelį susirūpinimą kelia jos Konstitucinis Teismas ir pastarojo meto jo jurisprudencija, kuria ginčijama ES teisės viršenybė.

¹²⁶ COM(2022) 518 *final*.

¹²⁷ Procedūrą 2017 m. inicijavo Komisija.

¹²⁸ Procedūrą 2018 m. inicijavo Europos Parlamentas.

nuo teisinės valstybės principų pažeidimų. Po Komisijos pradėtos procedūros¹²⁹ 2022 m. gruodžio 15 d. Taryba priėmė įgyvendinimo sprendimą¹³⁰ dėl priemonių ES biudžetui apsaugoti nuo teisinės valstybės principų pažeidimų Vengrijoje¹³¹.

Keletas su teisine valstybe susijusių klausimų, visų pirma susijusių su teisingumo sistemų veiksmingumu, kova su korupcija, galimybe susipažinti su informacija ir teisėkūros proceso kokybe bei įtraukumu, taip pat yra Europos semestro dalis, nes šie aspektai yra svarbūs makroekonomikai ir daro poveikį verslo aplinkai, investicijoms, ekonomikos augimui ir darbo vietų kūrimui. Tam, kad konkrečiomis reformomis ir investicinėmis priemonėmis būtų įgyvendintos su teisine valstybe susijusios konkrečioms šalims skirtos rekomendacijos, pateiktos per Europos semestrą, Komisija su keliomis valstybėmis narėmis susitarė, kad į jų ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus būtų įtrauktos konkrečios tarpinės ir siektinos reikšmės. Vėliau jas oficialiai patvirtino Taryba ir dabar jos palaipsniui įgyvendinamos.

2023 m. Europos semestro pavasario dokumentų rinkinyje Komisija pasiūlė Tarybai pateikti dviem valstybėms narėms papildomų su teisine valstybe susijusių rekomendacijų¹³². Komisija taip pat teikia valstybėms narėms techninę paramą, visų pirma pagal techninės paramos priemonę, siekdama padėti joms padidinti viešojo administravimo ir teisingumo sistemų veiksmingumą bei kokybę ir spręsti įvairias problemas, įskaitant korupciją. Komisija toliau skatina imtis teismų reformos, rengdama metinę ES teisingumo rezultatų suvestinę. Į 2023 m. ES teisingumo rezultatų suvestinę¹³³ įtraukti keli nauji rodikliai, pavyzdžiui, susiję su įstaigomis, dalyvaujančiomis kovoje su korupcija, arba generalinių prokurorų ir aukščiausiųjų teismų pirmininkų skyrimu. Joje taip pat pateikiami apklausų apie tai, kaip įmonės suvokia investicijų apsaugos veiksmingumą įvairiose valstybėse narėse, duomenys¹³⁴. Europos semestras ir teisingumo rezultatų suvestinė papildė teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą; kai aktualu, rengiant ataskaitą jais remiamasi.

2007 m. buvo sukurtas bendradarbiavimo ir tikrinimo mechanizmas (BTM), skirtas Bulgarijos ir Rumunijos pažangai teismų reformos, kovos su korupcija ir (Bulgarijos atveju) kovos su organizuotu nusikalstamumu srityse stebėti. Komisijos bendradarbiavimas ir ataskaitų teikimas pagal BTM padėjo skatinti šių sričių reformas Bulgarijoje ir Rumunijoje nuo jų įstojimo į ES.

Komisijos ataskaitose padaryta išvada, kad prieš įstodamos abi valstybės narės tinkamai įvykdė pagal BTM nustatytas pareigas¹³⁵. Dabar imamasi likusių paskutinių veiksmų ir Komisija paskelbė paskutinius etapus, kuriuos abi valstybės narės turi įveikti, kad būtų galutinai užbaigtas BTM taikymas jose.

Nuo šiol bendradarbiavimas su Bulgarija ir Rumunija vyks pagal metinės teisinės valstybės principo taikymo ataskaitos ciklą ir atsižvelgiant į kitas teisinės valstybės priemonių rinkinio dalis, kaip ir kitų valstybių narių atveju.

---

¹²⁹ 2022 m. balandžio 27 d. Komisija pirmą kartą pradėjo pagal Bendrųjų sąlygų reglamento 6 straipsnio 1 dalį nustatytos procedūros etapą.

¹³⁰ 2022 m. gruodžio 15 d. Tarybos įgyvendinimo sprendimas (ES) 2022/2506 dėl priemonių Sąjungos biudžetui apsaugoti nuo teisinės valstybės principų pažeidimų Vengrijoje (OL L 325, 2022 12 20, p. 94–109).

¹³¹ Pagal Sąlygų reglamentą Vengrija gali pateikti tolesnius taisomuosius pasiūlymus, pateikdama rašytinį pranešimą. Tuo remiantis, jei Komisija mano, kad problemos buvo iš dalies arba visiškai išspręstos, ji pateikia Tarybai pasiūlymą dėl įgyvendinimo sprendimo pritaikyti arba panaikinti priimtas priemones.

¹³² [2023 m. Europos semestras: pavasario dokumentų rinkinys](#).

¹³³ [2023 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė | Europos Komisija \(europa.eu\)](#).

¹³⁴ 2023 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 53 ir 54 diagramos.

¹³⁵ COM(2019) 498 dėl Bulgarijos, COM(2022) 664 dėl Rumunijos.

3.3. Teisinė valstybė ES išorės veiksnių ir plėtros kontekste

Teisinės valstybės principas yra vienas iš svarbiausių pagrindinių principų, kuriais ES vadovaujasi imdamasi veiksnių savo teritorijoje ir už jos ribų. Jis yra labai svarbus ES veiksniams pasaulinėje arenoje, kur pirmenybė teikiama bendradarbiavimui su partneriais siekiant puoselėti žmogaus teises ir stiprinti demokratiją. ES yra įsipareigojusi laikytis teisinės valstybės principo dvišaliuose santykiuose ir daugiašaliu lygmeniu. Tai apima paramą JT žmogaus teisių sistemai¹³⁶. Teisinė valstybė taip pat yra ES ir Europos Tarybos bendradarbiavimo prioritetas. Rengiant šią ataskaitą svarbūs partneriai yra tarptautinės organizacijos, visų pirma pagrindiniai Europos Tarybos¹³⁷ ir EBPO organai.

ES darbas teisinės valstybės srityje tapo dar aktualesnis Rusijai pradėjus agresijos karą prieš Ukrainą. ES ir jos valstybės narės – didžiausios pasaulyje paramos demokratijai teikėjos, ir parama demokratijai yra viena iš pagrindinių bendradarbiavimo su mūsų tarptautiniais partneriais, pavyzdžiui, JT ir Europos Tarybos forumuose, temų. Teisinės valstybės klausimui skirta daug dėmesio 2023 m. kovo mėn. vykusiame antrajame aukščiausiojo lygio susitikime demokratijos klausimais, kuriame aktyviai dalyvavo Komisija ir daug valstybių narių¹³⁸. Galimybę sustiprinti Europos įsipareigojimą laikytis teisinės valstybės principo suteikė ir Reikjavike vykęs Europos Tarybos aukščiausiojo lygio susitikimas, kurį surengti paskatino Rusijos agresijos karas prieš Ukrainą ir paskesnis jos pašalinimas iš Europos Tarybos. Tarp aukščiausiojo lygio susitikimo deklaracijoje priimtų įsipareigojimų buvo įsipareigojimas išnagrinėti, kaip sustiprinti Venecijos komisijos rekomendacijų įgyvendinimą¹³⁹.

Plėtros procese vienas iš pagrindinių narystės Europos Sąjungoje reikalavimų, išdėstyta „Kopenhagos kriterijuose“, – demokratiją ir teisinę valstybę užtikrinančių institucijų stabilumas. 2022 m. spalio mėn. plėtros dokumentų rinkinyje¹⁴⁰ įvertinta pažanga siekiant narystės, o dalyvavimas teisinės valstybės reformose ir toliau yra vienas iš pagrindinių šio proceso aspektų, kaip ir demokratinė institucijų veikimas ir ekonomikos bei viešojo administravimo reformos¹⁴¹.

Be stojimo derybų, teisinės valstybės klausimams teikiama pirmenybė yra vienas iš svarbiausių bendradarbiavimo su visomis šalimis kandidatėmis ir potencialiomis šalimis kandidatėmis, neatsižvelgiant į tai, ar derybos buvo pradėtos ar ne, aspektų. 2022 m. birželio mėn. priimtas istorinis sprendimas suteikti Ukrainai ir Moldovai narystės Europos Sąjungoje perspektyvą ir šalies kandidatės statusą ir pateikta aiški rekomendacija dėl tolesnių reformų prioritetų dar labiau paskatino esmines reformas šiose šalyse. Nepaisant katastrofiško besitęsiančios Rusijos karinės agresijos poveikio, tiek Ukraina, tiek Moldova tęsia reformas. Teisinės valstybės reformos tapo pagrindine ir ES darbo su Sakartvelu tema, jai pripažinus europinę šios šalies

¹³⁶ ES remia Darbotvarkės iki 2030 m. 16-ojo DVT įgyvendinimą, visų pirma 16.3 tikslą „Skatinti pagarba teisei valstybei nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu ir užtikrinti visiems vienodą teisę reikalauti teisingumo“. Vykstant pasirėngimui aukščiausiojo lygio susitikimui dėl ateities, ES remia „Mūsų bendroje darbotvarkėje“ išdėstyta JT generalinio sekretoriaus teisinės valstybės koncepciją, kuria pripažįstama, kad teisinės valstybės principas ir žmogaus teisės glūdi mūsų didžiausių iššūkių šerdyje ir yra būtini jiems įveikti. Be to, siekdama panaikinti nebaudžiamumą, ES yra įsipareigojusi griežtinti atsakomybę už šiurkščius tarptautinės žmogaus teisių teises ir tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimus ir piktnaudžiavimą.

¹³⁷ Venecijos komisija, Kovos su korupcija valstybių grupė (GRECO), Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja (PACE), Europos Žmogaus Teisių Teismas (EŽTT).

¹³⁸ [Aukščiausiojo lygio susitikimo demokratijos klausimais deklaracija, 2023 m. kovo 29 d.](#)

¹³⁹ Žr. [čia](#).

¹⁴⁰ 2022 m. Komunikatas dėl ES plėtros politikos, COM(2022) 528, 2022 m. spalio 12 d.

¹⁴¹ „Stojimo proceso stiprinimas. Įtikima ES perspektyva Vakarų Balkanų šalims“, COM(2020) 57 final.

perspektyvą ir taip pat išreiškus pasirengimą suteikti jai šalies kandidatės statusą, kai bus atsižvelgta į 2022 m. birželio mėn. Komisijos nuomonėje nurodytus prioritetus.

2023 m. birželio mėn. vykusiame neformaliame Bendrųjų reikalų tarybos posėdyje Komisija žodžiu pateikė naujausią informaciją apie pažangą, padarytą įgyvendinant 2022 m. birželio mėn. pateiktas rekomendacijas dėl reformų. Išsamią informaciją apie šias reformas ji pateiks 2023 m. rudens plėtros dokumentų rinkinyje.

Kaip matyti iš 2020–2024 m. ES veiksmų plano žmogaus teisių ir demokratijos srityje¹⁴², ES yra tvirta žmogaus teisių, demokratijos ir teisinės valstybės gynėja visame pasaulyje – tai atitinka ir darnaus vystymosi tikslus¹⁴³. Tuo remdamasi ir siekdama skatinti teisinės valstybės principo laikymąsi visame pasaulyje, ES laikosi tvirto ir nuoseklaus požiūrio visuose dvišalio, regioninio ir tarptautinio lygmens išorės veiksmuose. Teisinės valstybės principo laikymasis yra ES bendradarbiavimo su trečiosiomis valstybėmis ir tarptautinėmis bei regioninėmis organizacijomis pagrindas ir vienas iš visų ES susitarimų su tarptautiniais partneriais pagrindų. Atlikus nepriklausomą ES paramos teisinei valstybei ir kovai su korupcija šalyse partnerėse (2010–2021 m.) vertinimą¹⁴⁴ padaryta išvada, kad ES pavyko pasiekti, kad būtų padaryta pažanga įgyvendinant teisinės valstybės darbotvarkę, be kita ko, nepalankiomis aplinkybėmis ir nestabiliuose bei konfliktų paveiktose valstybėse. Per dialogus žmogaus teisių klausimais su šalimis partnerėmis nuolat aptariami su teisine valstybe susiję aspektai, įskaitant teisę į teisingą bylos nagrinėjimą ir tinkamą teisinį procesą, korupcijos prevenciją ir kovą su ja, taip pat teismų nepriklausomumą. ES padeda šalims partnerėms stiprinti teismines sistemas, kovoti su korupcija ir remti pilietinę visuomenę, žmogaus teisių gynėjus ir laisvą žiniasklaidą – pagrindinius teisinės valstybės gynėjus.

4. IŠVADOS IR TOLESNI VEIKSMAI

Teisinė valstybė – viena iš pamatinių Sąjungos vertybių – yra labai svarbi, kad visoje ES politinė, ekonominė ir socialinė aplinka būtų stabili, atspari, sąžininga ir demokratiška. Ji neatsiejama nuo pačios Europos Sąjungos tapatybės¹⁴⁵. Teisinė valstybė yra būtina siekiant užtikrinti, kad ES piliečiai ir įmonės galėtų visapusiškai naudotis savo teisėmis. Toliau siaučiant Rusijos agresijos karui prieš Ukrainą, gyvybiškai svarbu pirmenybę teikti tam, kad Europos Sąjungoje ir už jos ribų būtų aktyviai ginama ir puoselėjama demokratija, žmogaus teisės ir teisinė valstybė.

Šia ataskaita svariai prisidedama prie teisinės valstybės principo puoselėjimo ir apsaugos Europos Sąjungoje – kiekvienoje valstybėje narėje ir visoje ES. Tai taip pat matyti iš ryžto ir bendradarbiavimo, kuriuos valstybės narės dar kartą pademonstravo rengiant šių metų ataskaitą. Ataskaita tapo tikru teigiamų reformų varikliu – šių metų ataskaita rodo, kad valstybės narės deda daug pastangų, kad įgyvendintų pernykštes rekomendacijas ir spręstų nustatytas problemas. Tai vyksta įvairiais tempais ir išsamumo lygiais, o kai kuriose valstybėse narėse lieka tam tikrų didelių problemų, tačiau apskritai per šiuos vienus metus imtasi tolesnių veiksmų, bent jau tam tikru mastu, įgyvendinant beveik du trečdalius 2022 m. pateiktų rekomendacijų, susijusių su svarbiomis nacionalinių teisingumo sistemų reformomis, kovos su korupcija sistemomis, žiniasklaidos pliuralizmu ir kitomis institucinėmis stabdžių ir atsvarų priemonėmis. 2023 m. rekomendacijomis siekiama toliau padėti valstybėms narėms ir remti jų

¹⁴² [2020–2024 m. ES žmogaus teisių ir demokratijos veiksmų planas](#).

¹⁴³ [Darnaus vystymosi tikslai](#).

¹⁴⁴ [Vertinimas](#) paskelbtas 2022 m. gruodžio mėn. Šiame strateginiame vertinime pateikiamas nepriklausomas ir įrodymais pagrįstas Europos Sąjungos paramos teisinei valstybei šalyse partnerėse vertinimas.

¹⁴⁵ Kaip neseniai akcentavo ESTT, 2023 m. birželio 5 d. ESTT sprendimas *Komisija / Lenkija*, C-204/21, ECLI:EU:C:2023:442.

pastangas tęsti vykdomas reformas ir nustatyti, kur gali prireikti kitų patobulinimų, kad būtų išspręstos tam tikros problemos.

Ši ketvirtoji teisinės valstybės principo taikymo ataskaita ir ją paskelbus vyksiantis diskusijų su valstybėmis narėmis, įskaitant nacionalinius parlamentus, Europos Parlamentu ir Taryba ciklas yra nusistovėjęs procesas. Komisija taip pat lauks įvertinimo Ispanijos pirmininkavimo laikotarpiu Tarybai vedant dialogą teisinės valstybės klausimais. Kaip ir anksčiau, Komisija parengė šią ataskaitą remdamasi nuolatiniu dialogu su valstybėmis narėmis, o kartu sau pasilieka visą politinę atsakomybę už jos vertinimą ir pateiktas rekomendacijas. Kitoje ataskaitoje bus apžvelgiami pokyčiai ir vertinama, kaip įgyvendinamos 2023 m. rekomendacijos.

Prasidėjus naujam metiniam dialogo teisinės valstybės klausimais ciklui, Komisija ragina Tarybą ir Europos Parlamentą remiantis šia ataskaita toliau rengti bendro pobūdžio ir konkrečioms šalims skirtas diskusijas, taip pat pasinaudojant rekomendacijų teikiama galimybe toliau nagrinėti konkretų įgyvendinimą. Komisija taip pat palankiai vertina tolesnes diskusijas nacionaliniu lygmeniu, įtraukiant nacionalinius parlamentus, pilietinę visuomenę ir kitus svarbius veikėjus, taip pat Europos lygmeniu, aktyviai dalyvaujant piliečiams. Komisija prašo valstybių narių veiksmingai priimti ataskaitoje nustatytus iššūkius ir yra pasirengusi valstybėms narėms padėti įgyvendinti ataskaitos rekomendacijas.